

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

# ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΙΔΙΑΓΩΓΙΚΟΝ  
ΚΑΙ ΦΙΛΟΔΟΦΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Η'. - ΤΕΥΧ. Α' καὶ Β'.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Οὐκ ἔτι περὶ θεοῦ δὲ θεοτίκου αἵματος  
βαλισσώτῳ οὐ περὶ ταύταις καὶ φύσει καὶ  
τῶν αὐτοῖς εἰπεῖν. (Πλάτ. Θεότ.).



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,  
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

ρέν.... Εἰς τίνας τόπους νὰ διευθύνω τὰ βήματά μου εἰς τοὺς δικαιερεῖς τούτους χρόνους, καθ' οὓς ζῶμεν, τότε, ὅτε ἡ πατρίς μου, ὅτε ἡ Ἑλλὰς πᾶσα στενάζει ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἀτίμων τυράννων, ὅτε οὐδεμία ἐπαρχία, οὐδεμία πολιτεία ἀπολαύει τῆς ἐλευθερίας, ὅτε πάντα τὰ μέρη εἶνε κίνδυνος καὶ ἀπειλαί; »

Εἴτα παραπονεῖται κατὰ τῆς βαρβαρότητος τῶν πόλεων, ἐν αἷς ἔζησε, λέγων μὲν τὴν Ῥώμην νέαν Βαβυλῶνα, μητέρα τροφὸν πάντων τῶν ἐλαττωμάτων, τὴν δὲ Νεάπολιν πόλιν ἀχάριστον, ἣν ἔγνωρισεν ἐξ πειρας, τὴν δὲ Μεσσηνῆν ἐλευθεριωτέραν ἢ τερπυοτέραν. Η δὲ ἀμηχανία του εἶνε ἐσχάτη, ἄργεται δὲ περιγράφων αὐτήν οὗτως.

«Οὔτε παρὰ τῶν μαθητῶν μου οὔτε παρὰ τῶν ἐν τέλει δέχομαι μισθόν. Οὔτοι ἐλεούσι τοὺς χώλοὺς καὶ τυφλούς, ἀλλὰ τοὺς σοφοὺς μισοῦσι καὶ διώκουσι· τοὺς δὲ φιλοσόφους αἰσχύνονται νὰ βλέπωσι, τοὺς δὲ ποιητὰς καὶ φήτορας σκώπτουσιν ὡς παράφρονας. Τὰ ἀνάκτορα γέμουσιν αὐλικῶν καὶ γελωτοποιῶν, οἱ ἄνθρωποι μάνοι εἶνται εὐδαιμόνες παρὰ τοῖς πρανοῖς. Περὶ δὲ ἐλληνικῶν οὐδαμοῦ λόγος· δὲ "Ομηρός εἶνε ἔξωριαμένος πανταχόθεν, δ. δὲ Δημοσθένης καὶ δ. Πλάτων καταφρονοῦνται.... Οὔτοι πᾶν ἄλλο θὰ ἐπράττον ἢ νὰ ἀνταμείψωσιν Ἐλληνα. » (ἀκολουθεῖ)

Π. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ.

### ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ.

#### ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΔΟΓΜΑ.

(Συνέχ. ίδε εἰς προηγ. τεῦχ.)

Διὰ τοῦ αὐτομάτου τούτου νοεῖ, φάίνεται, τὴν αἵρεσιν. ἦν ποιεῖται δὲ ἀνθρωπὸς ἐν ἀγαθοῖς ἀδιαφόροις (κατὰ Στωϊκούς), ἐν οἷς ἀδιέγνωστον τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀγαθόν, οἷα πολλὰ ἔκούσια πράττονται οὐχὶ διότι ἀγαθὰ ἢ κακά, ἀλλὰ διότι ἀρέσκουσιν, κατ' ἐπίνευσιν αἵρεσιν ἐκτὸς τῶν νοητικῶν ἀρχῶν (Theod. 288 Opp. p. 590 Nouv. Ess. II. 8 ἐκ τοῦ γνωστοῦ αὐτοῦ contingentia mundi = ἡ συνοχὴ τοῦ παντός).

Ἐλευθερία ἄρχει τὴν διάγνωσις τοῦ ἀγαθοῦ, δίωξις κατὰ τὸν ἄνθροπον καὶ αἵρεσις τοῦ δοκοῦντος ἀγαθοῦ. Συντόμως δέ εἰπεῖν· διὸ μὲν Αράβηντες τίθησιν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὰς τοῦ λόγου ἀρχὰς ἐνέργειαν, δέ δέ Αριστοτέλης τὴν κατὰ τὰς τοῦ δρθοῦ λόγου ὑπαγορεύεις ἀνεμπόδιστον ἐνέργειαν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ! Πῶς διμολογοῦσιν ἄλληλαις οἱ μεγαλόνοες!

Ταῦτα σχεδὸν καὶ δ. Schelling. Ωσαύτως δ. Φίχτε, ἐγώ, λέγει, καθορίζω ἐμψυχούν ἀπλῶς διὰ τοῦ ἀναλλοιώτου τῆς αὐτενεργείας νόμου. Ἐγώ αὐθοριστικὸς καὶ ὄριστικὸς τοῦ οὐ καὶ ἐγώ (τῶν σωματικῶν δρμῶν), διὰ τῆς ἀρχεγόνου ἐν ἐμοὶ δρμῆς καὶ ἐμφύτου ἐν τῷ ἡμετέρῳ νῷ) καὶ ἀντιθέσεως (τῶν σώματος δρμῶν, τοῦ οὐκ ἐγώ) εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία ἥτις ἐνὸς τοὺς πάντας ἐν τῇ θείᾳ βουλήσει, ἡ δέ ἐνωσις αὗτη τὸ ὑψιστον ἀγαθόν. Ταῦτα δέ ἔτερα τῆς τοῦ Αριστ. καὶ Πλάτωνος ἀρχῆς τοῦ ἀμοιβαδίθαις θεῷ ως οἶόν τε ἔκαστον; (Ὀρ. Φίχτε Sittenl. σ. 71-203).

ΚΕΦ. Ε'.

Ο Κάντιος.

#### § 4. Ἡ ἀρνητικὴ ἐλευθερία.

Ἄνδριζου καὶ κραταιοῦ ἀσθενής μου διάνοια πρὸς τὸν ἀκαταγώνιστον τοῦτον δοκοῦντα Βριάρεων, τὸν τῷ ταττατηγμένῳ τῇς κριτικῆς δρεπάνῳ πᾶν φιλόσοφον λήτον ληισάμενον, καὶ τὴν καλάμην αὐτοῦ ἐμπιπράντα, καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπείραντα καὶ θερίσαντα καὶ ἀλόντα καὶ μέχρις οὐρανοῦ ἀναλικμήσαντα, καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἀτμόσφαιραν καταθολώσαντα καὶ κινήσαντα τοὺς ἀνέμους, καὶ σκυβάλοις τοὺς ποταμοὺς τῆς σοφίας κατεμφράξαντα, μέχρις οὗ ἔξοιδαίνοντες κατελίπανταν τὰς γενναίας διανοίας καὶ ἀνεβλάστησαν αὗται καὶ χάριτι καὶ κάλλει τὸν κόσμον κατεκόσμησαν.

«Κριτικὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ.» (\*)

Καὶ τὸ ἐπώνυμον ἀριστοτελισμοῦ ὅζει.

(\*) "Ἐκδ. μικρὰ ὑπὸ K. Kehrbaeh ἐν Λειψίᾳ.

Πάσης γενέσεως προηγούμεναι πολλὰ αἴτια, οἷον τοῦ καρποῦ αἰτία τὸ δένδρον, τούτου δ' αἰτίου τῆς γεωργουμένης γῆς οἱ χυμοί, τούτων δ' αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ συστάσεις, τῶν δ' αὖ ή κίνησις καὶ οὗτως ἀνάγεται τις εἰς τὸ πρῶτον αἴτιον ἡ γωρεῖ ἐπ' ἄπειρον. Ὁ εἰρμὸς δ' οὗτος τῶν αἰτιῶν ἐκλήθη αἰτιολογία (causalitas). Η αἰτιολογία, δογματίζει δὲ Κάντιος, ἄγει εἰς ἄπειρον, καὶ τοῦ ἀπειροῦ οὐχ ἔστιν ἐπιστήμην λαβεῖν. Τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ φαινόμενα ἀπλῶς, τὸ καθ' αὑτὸν ἄρχοντας ἄντος καὶ γνομένου ἀδιάγνωστον.

**ΣΗΜ.** Ο Αριστ. «τὸ καθ' ἔκαστον ἀόριστον» λέγει· τοῦτο ὅμως ἐπὶ τῶν φυσικῶν ὄντων ἐφαρμόζει, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν μεταβολῶν αὐτῶν οὔτε τῶν ἡθικῶν πλήξεων· διότι ἐν τούτοις ἀννωσθῇ τὸ τέλος ἔννοιας καὶ ἡ οὐσία.

Ἐν ἡμῖν δμως ἐνυπάρχει τι εὐθὺς γνωστὸν καθ' αὐτό, καὶ φανερὸν ἐν πάσῃ ἐνεργείᾳ καθιστάμενον, δύναμίς τις αὐτοτελής, ἀναίτιος καὶ ἀνεξάρτητος πάσης αἰτιότητος φυσικῆς, ἐνέργεια δὲ ταύτης τὸ ἐπιτακτικὸν καὶ νομοθετικόν. Τὴν ἐγγενῆ δὲ ταύτην δύναμιν καλεῖ τύπον καθολικόν, Νόμον ἡθικὸν καὶ Νομοθέτην ῥητῶς ἐπιτάττοντα καὶ δεῖ (du sollst) φωνοῦντα, διὸ καὶ ἔτερον ὄνομα ἐπέθηκεν αὐτῷ, τὸ ῥητῶς ἐπιτάττον (Kategorisches Imperativ).

Η αὐτονομία δ' αὗτη, ἡ κάλλιον, ἡ αὐθαίρετος καὶ αὐτόνομος αὕτη ἔξις ἡ ἀνεξάρτητος πάσης αἰτιολογίας καλεῖται βούλησις· εἰλευθερία, ἡ δὲ ἀνεξάρτησία εἰλευθερία (§ 5). Ἐλευθερία ἄρα εἶναι ἡ αὐθαίρετος ἐνέργεια κατὰ τοὺς τοῦ ἐν ἡμῖν Νομοθέτου δρους ἀνεξάρτητος πάσης κατὰ φύσιν αἰτίας. Ἐκαστος ἄρχοντος εἰλευθερος κατὰ τὸν ἴδιον νομοθέτην. Οἵος ἄρα ὁ νομοθέτης, τοιάδε καὶ ἡ ἐλευθερία.

Η ἐλευθερία δμως αὕτη εἶναι ἀρνητική, ύπερβατική· δῆλα δή; εὔρημά τι ἔκτὸς πάσης ἐμπειρίας, γέννημά τι οὐχὶ τοῦ λόγου, ἀλλὰ τοῦ ἔκτὸς πάσης ἐμπειρίας, παντὸς φυσικοῦ νόμου καθολικοῦ τύπου. Ἐνταῦθα συστρέφεται ἐν δυσχωρίᾳ ὁ Γίγας!

Νῦν μὲν αὐτομάτως τίθησι φυσικενον τὸν τύπον, χωρὶς νὰ δρίσῃ πῶς νοεῖται ὁ τύπος οὗτος. Εἰτα δὲ πηγὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦτον τιθεὶς ἐν τῷ 6 ἐγκειμένην τὴν βούλησιν ἐν τῷ λόγῳ ἀποφαίνει, καὶ οὕτω δύο παράγοντας τῆς ἐλευθερίας τίθησιν. Πλὴν οὐχὶ δύο· δτὶ

‘Ο Νόμος ἐνυπάρχει ἐξ ἀρχῆς (ἐκ τῶν προτέρων) ἐν ἡμῖν ὡς γεγονός τοῦ καθαροῦ λόγου (factum der reinen Vernunft), οὕτως ἐκ θεωρίας, οὕτως ἐξ ἐμπειρίας ἐνιδρυόμενος, καὶ παντὸς ἐπιθυμητοῦ ἀνεξάρτητος.

‘Αλλὰ πρῶτον ἀμφισβητεῖται πῶς τοιοῦτος τις νόμος ἔκτὸς πάσης ἐμπειρίας καὶ θεωρίας ἐμφαίνεται αὐτομάτως καὶ μύκητος δίκην φυσικενος καὶ δρίζων τὶ τὸ πρακτέον, γνωστοῦ καὶ δμολογουμένου ὅντος δτὶ οὐδένας ἐξ ἀρχῆς νόμον κέχτηται ὁ ἀνθρωπος, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ συνάγεται δι’ αἰτιολογικῆς ἐπαγωγῆς νόμους. Οἶος δ’ ὁ νόμος τοιαύτη καὶ ἡ ἐλευθερία, ἀνεμπόδιστον τι ἀνευδρισμένης ἐνεργείας ἡ ἐλευθερία ἀρνητική καὶ κοινὴ πᾶσι τοῖς ζῶσις, προτὶ πανταχόσε κατὰ πᾶσαν δρμήν, δπερ ἡκιστα ἐλεύθερον μᾶλλον δ’ ὅργανον τὸν ἔχοντα καθίστησιν. ‘Ο Νοῦς δῆλος δτὶ ἐξ ἀρχῆς νομοθετικὸς sic volo, sic jubeo! φωνῶν, αὐτοδούλως, ἐλευθέρως πάντη καὶ ἀορίστως. Τὸ τοιοῦτον δμως παρὰ τοῖς παιδαρίοις ἡ τοῖς παιδαριωδῶς ἔχουσιν ἐμφαίνεται· διότι ἀπεστι τὸ διατί· δθεν δ’ ἐλλείπει τὸ διατὶ οὐδεμίᾳ γνῶσις πορίζεται. ‘Αλλ’ ἔστιν! ἔνεστι μὴν καὶ τοῖς ἔκφροσι· ζητεῖται δ’ εἰ καλῶς ἔχει, εἰ δ’ οὔ, πῶς δέον ἔχειν. ‘Αν δ πολὺς Κάντιος νόμον καὶ Νομοθέτην ἡγόει τὴν ἔμφυτον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔξιν τοῦ χαίρειν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τὴν δρμήν πρὸς πλήρωσιν τοιαύτης τινὸς ἐνδείχεις οὐδὲν ἀν εἰχομεν ἀντιτάξαι. ‘Αλλ’ ἡ ἔμφυτος αὕτη ὅρεξις κατὰ μηρὸν διὰ παραβολῆς καὶ συγκρίσεως τῶν πρακτέων καὶ διαγνώσεως τοῦ βελτίονος καθίσταται ἔξις καὶ κατ’ ὄρθδον λόγον, νομοθέτης καὶ φρόνησις, εἰ δὲ μὴ δ νόμος ἔστι νόμος φυσικὸς καθ’ δν κατὰ πᾶσαν μεταβολὴν παρέλκεται δ ἀνθρωπος. ‘Η τοιαύτη δ’ ἐλευθερία εἶναι αὐτονομία καὶ αὐθαιρεσία εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπουσα ἡ τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν ἐκάστῳ, ἐλευθερία ἀπόβλητος. Τοιαύτη δ’ ἐλευθερία μόνον τῷ Θεῷ προσήκει τῷ παντὸς φυσικοῦ νόμου

ὑπερμέρφῳ καὶ παντὸς ἐπέκεινῃ ἐπιθυμητοῦ, οἷον καὶ ὁ Σπινόζας διέγνω. Τοῦτο δὲ καὶ ἀνθρώπῳ ἐντιθέναι ἐρεσγελεῖν ἐστιν.

§ 2. Ἐλευθερία θετική.

Ἐλευθερία θετικὴ ἐστιν ἡ πλήρωσις τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου τεθέντων παραγγελμάτων.

Εἰμ. Ἡ αὐτονομία τοῦ ἀνεξαρτήτου ἐκ πάστης λογικῆς ἐνεργείας νόμου· νῦν ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ προΐσταται! (§ 8 σ. 40). Κατωτέρω δ' αὖτὴν ἐκ τοῦ λόγου ἐλευθερίαν τὴν γενετικὴν παντὸς ἡθικοῦ ἀξιώματος καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν ἀνώτατον ἡθικὸν νόμον καλεῖ ἐτερονομίαν. Ἀλλὰ τεθειμένης τῆς μιᾶς δὲν αἱρεται κατ' ἀνάγκην ἡ ἔτερα ὅταν μάλιστα τοῦ αὐτοῦ κατηγορῶνται;

Ἡ θετικὴ ἐθευθερία εἶναι ἐτερονομία, δῆτα ἐκ τοῦ λόγου πρόεισιν, οὐχ ἡτού δὲ σύμφωνος πρὸς τὸν καθόλου τύπον. Ὁ Νόμος ἐτέθη ὡς factum τοῦ λόγου, καὶ ἡ θετικὴ ἐλευθερία δύμας ἐκ τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτονομία τὸ δὲ ἐτερονομία, νόμος ὑπὸ νόμον! Εἶτα δὲ πῶς νοεῖται συμφωνία μεταξὺ ἐναντιουμένων ἀλλήλοις; πῶς νοεῖται νομοθέτης κατ' ἐμπειρίαν σύμφωνος πρὸς νομοθέτην ἐκτὸς πάστης ἐμπειρίας;

Οὐ ήθ. Νόμος εἶναι ἀρχή ἐτερονομίας (natura archetypa), ιδρυμένος ὡς παράδειγμα ύποδεικνυν τὸ ἐφεκτὸν τοῦ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ καὶ μετατρέπον τὴν ἡμετέραν (ἐξ ἐμπειρίας βούλησιν) πρὸς τὴν ἑαυτοῦ. Ἡ κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἔξιν ἐνέργεια εἶναι ἐλευθερία (σ. 53 κ. ε.). Ἄν τοι δὲ τοῦ ἡθικοῦ νόμου θωμαῖν τὴν κατ' ὄρθον λόγον νομοθετικὴν φρόνησιν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἢ Κάντιος οὐδὲν ἔτερον πράττει πλὴν τῆς τῶν δονομάτων μεταβολῆς. Ἀλλ' ἡ φρόνησις τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι φρόνησις σπουδαία ἐνιδρυμένη ἐξ ἐμπειρίας καὶ ἀποδεικτικὴν κεκτημένη δύναμιν, ἡ φρόνησις νομοθετεῖ διότι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι, διότι οὐκάνταν ἀρετὴ ἄλλως οὐ προάγεται ἀλλ' οὐδὲ πολιτείᾳ τὸ παράταν, αυγχρατεῖται, δέ δὲ ήθ. Νόμος τοῦ Καντίου ἐκτὸς πάσης ἐμπειρίας καὶ ἀκατάληπτόν τι ὡς αὗτὸς ὁμολογεῖ. « Πῶς κατατάξι τις, »

λέγει, « τὴν συνείδησιν τῶν τοῦ ήθου Νόμου διατάξεων, η̄ δπερ ταύτο, τὴν συνείδησιν τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἀνερμήνευτον (lässt sich nicht weiter erklären) » (σ. 56). 'Άστειον τὸ πρᾶγμα ! οὐ λόγος ἐπιτάπτει ἀλόγως ! η̄ συνείδησις ἀσυνείδητα ἐκπέμπει !

'Η ἀπόδειξις τοῦ ήθου Νόμου εἶναι ἀδύνατος καὶ μόνον διὰ τοῦ Νοῦ καθίσταται βεβαία η̄ ὑπαρξίας αὐτοῦ, ἀν καὶ καθ' ἔκυτὸν φανερός. Πῶς δὲ καθ' ἔκυτὸν φανερός ; οὔτε ἐν παράδειγμα παραπτίθησιν ήμδην οὐ Κάντιος. Καὶ διμως ἐνῷ λέγει δτὶ καθ' ἔκυτὸν φανερός, ἐπιφέρει, δτὶ, οὐ Νοῦς ἵνα μὴ χωρῇ εἰς ἀτελεύτητον αἰτιολογίκην ἀποδέχεται ως ὅντως ὅντα τὸν νόμον, καὶ οὕτω παρασκευάζει τὴν κοσμολογικὴν ἐλευθερίαν, δι' η̄ς χυρίως καταδείκνυται η̄ ὑπαρξίας αὐτοῦ (σ. 59). 'Ιδοὺ κριτική ! τοῦτο ἐστι πρίονι γλύφειν. Εν τούτοις ἀναμνησκόμεθα τῶν γεγηρακότων ἴππων τῶν πειρωμένων προσάντη ὁδὸν ἀναβαίνειν καὶ ἐκάστοτε καθελκυσμένων ὑπὸ τοῦ ὀγκώματος καὶ ἐπανιόντων δθεν ὕρμησαν καὶ μηδέποτε ἀφικνουμένωνεις ἄκρον.

Πλὴν ἐμπρός ! Η̄ ἐλευθερία εἶναι ἀπλῶς ιδέα, ἐνέχει δ' αὖτις ἀντιφάσεως αἰτιολογίαν (ποίαν αἰτιολογίαν ;), καὶ η̄ αὐτὴ πάλιν κενή (leer), ἀόριστος ὑπὸ τοῦ καθαροῦ λόγου ! Θεὸς ἐκ μηχανῆς (II ἐν ἀργ.η). 'Αν η̄το ἀρχαῖος συγγραφεὺς η̄δύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ δτὶ ταῦτα ὑπὸ νωθροῦ τινος ἀντιγραφέως παρεισέφρησαν εἰς τὸ πρωτότυπον διότι πῶς νὰ νοήσωμεν κενόν τι ἀνεγάντιφάσεως η̄τιολογημένον ; Αὐτὸς οὐ Κάντιος τίθησιν τὰς τὰ μάλιστα πιθανὰ ἀντινομίας, δι' ὃν εἰς τεθειμένον τι ἀντιτίθεται τι ἐναντίον, τὴν ἐλευθερίαν δὲ διορίζει ἀνευ ἀντιφάσεων η̄τιολογημένην καὶ διμως κενήν ! Η̄ κριτική αὗτη εἶναι πλεῖόν τι τῆς δογματικῆς, εἶναι κριτική φθαρτική κριτική.

Πῶς νόμος τις καθ' ἔκυτὸν καὶ ἀμέσως γνωστὸς καθίσταταις αἴτιον τῆς βουλήσεως τοῦτο εἶναι ἀλυτον ἀνθρωπίνη διαγοίᾳ πρόβλημα, καθάπερ καὶ τὸ πῶς δυνατὴ η̄ ἐλευθέρα βουλήσις (σ. 88). Κατωτέρω δὲ πρὸς διάγνωσιν τοῦ Νόμου ἀποδέχεται συνέργειαν τῆς βουλήσεως καὶ τῶν ὄρμῶν καὶ κλίσεων (τῶν ἀγαθῶν ἐνν. ἐκχρουομένων τῶν κακῶν). Ποίαν δέ τινα καὶ πῶς ἔγει η̄ διάνοια

ἐν τῇ συνεργείᾳ ταύτῃ οὐδὲν διορίζει. Ἐλλὰ πρὸς Θεοῦ! τί ἐστιν ἐλευθερία; κενόν τι· καὶ οὐ κενόν! τὸ δέ;

Ἐλευθερία ἐστὶν «ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῆς ἔκτιμήσεως καὶ τῶν κλίσεων ἐκάστου ὑπὸ τὸν ἥθ. Νόμον.» Τοῦτο δμῶς τί ἔτερον εἴναι τοῦ χακονισμοῦ τῆς κατὰ πᾶσαν ἐπιθυμίαν δρμῆς πρὸς τὸ κατὰ λόγον τοῖς ἀγαθοῖς ἐπεσθαι; Ἐλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἀρέσκει αὐτῷ καὶ ἄλλον κατασκευάζει παραπλησίως μαθητῇ νεωτερίζοντι καὶ καθαιροῦντι τὸ ποιηθὲν διὰ τὸ ἀφίστασθαι τῶν προτύπων φιλεῖν καὶ ἴδιον ποιεῖν.

Τί ἐστιν ἐλευθερία; ἡ ἀνεξαρτησία ἐκ τῆς αἰτιολογίας, ἡ σύνδεσις τοῦ θεωρητικοῦ μετὰ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, ἡ διαρρύθμισις τούτου ὑπὸ ἐκείνου (σ. 115 κ. ε. καὶ σ. 145). (Ἐντευθεν ἀρχεται ἡ ἀμεύρωσις τοῦ ἥθ. Νόμου καὶ ἀναδύει ὁ θεωρητικὸς νοῦς). Πλὴν οὐδὲ τοῦτ' ἐλευθερία.

Τί ἐστιν ἐλευθερία; αἱ τημα (Postulat) τοῦ καθαροῦ πρακτικοῦ νοῦ, αἰτιολογία λογικοῦ ὄντος περιλαμβανομένου ἐν νοητῷ κόσμῳ ἐνέχουσα ἀντινομίαν καὶ ἀναπόδεικτος κοσμολογικῶς. Ὁ πρακτικὸς δμῶς νοῦς παρέχει εἰς τὴν ἐλευθερίαν πραγματικότητα διὰ τοῦ ἥθ. Νόμου, δστις ἐστὶ νόμος νοητοῦ κόσμου. Ταῦτὸ δὲ πάλιν ὑποδεικνύει πως καὶ ὁ θεωρητικὸς νοῦς ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὸ καθορίσῃ. Ταῦτὸ ιδέα καὶ πρᾶγμα! γένηνημα νόμου καὶ εὕρημα νοῦ! Ὑπομονή!

Ἡ ἐλευθερία εἴναι ἀνεξαρτησία ἐκ τῆς αἰτιολογίας, καὶ δμῶς ἐλευθερία ὑπάρχει πραγματικῶς διότι ὑπάρχει τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν. Ἡ ἐλευθερία ἀναίτιος καὶ δμῶς τῆς ἐλευθερίας αἰτία ὁ Νόμος, καὶ πάλιν οὐχ ὁ νόμος, ἀλλὰ τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν! (σ. 163 κ. ε.).

Τοιαῦθ' ὁ γερυκνὸς ἀετὸς κλάζων κατέκλασε τὰς τῶν ἀνθρώπων διάνοιας ὥστε καταπήσσεσθαι καὶ εἰς φωλεὰς ὑποδύεσθαι τὸν εὐθαλῆ αὐτὸν παράδεισον ἐῶσας, μέχρις οὗ ἡνδρώθη ὁ Ἔγελος, εἰς δὺνατεώροῦντες τὰ τῷ Καντίῳ δεδογμένα βεταβαίνομεν. Ός δ' ἐν κεφαλαίῳ.

Ἐθῆκε νόμον μηδὲν διορισάμενος πόθεν συγήγαγεν αὐτόν, ἔθη-

κέ τι αὐθιμπόστατον, αὐτόνομον, κεφάλαιον ἀρθρων νόμου ἀφ' ἔκυ-  
τῶν γνωστῶν, καὶ ἐλευθερίαν ἐκτὸς πάσης ἐμπειρίας, πάσης θεω-  
ρίας, πάσης ψυχολογίας ἐρεύνης (σ. 113 κ.). διότι  
αὕτη κέκτηται αἰτιότητα ἐν γρόνῳ. Δὲν ἔθηκεν ως τέλος τὴν εὐ-  
δαιμονίαν τὸ κεφάλαιον παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἀκρότατον ἀγαθόν, δπερ  
ἐκ τῆς ἐμπειρίας διὰ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ συνάγεται καὶ δι' αὐτὴν  
ὁ βίος φυθμίζεται, καὶ ἐλευθερίαν τὴν συνείδησιν τῆς ἀκωλύτου  
πρὸς αὐτὴν προόδου. Ὄλιγώρητε τῶν καθηκόντων πρὸς τοὺς δια-  
φόρους συγκοιγωνούς τοῦ βίου (φιλίας στοργῆς, φιλοπατρίας φι-  
λογενείας), τοῦ δι' οὖ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς φρονήσεως προτεθειμένον  
τέλος ἀφικνεῖται τις. Ἀλλ' ἔθηκεν αὐτοκράτορα αὐτοβούλως νο-  
μοθετούντα καὶ βίᾳ χρώμενον, καὶ οὐχὶ πειθοῖ τὸν ἀνθρωπὸν εἰς  
τὴν ἔχυτον βούλησιν ὑπάγοντα, καὶ ἀνευ συνειδήσεως τοῦ πρα-  
κτέου. Λαμπρὸς νεωτερισμός! Εἴτα δὲ διεδών, ως δοκεῖ, τὴν ἐν  
ἀβάτοις πλάνην αὐτοῦ, ως τις πρὸς τὸ φαίνεσθαι διαλεγόμενος καὶ  
ἀτόπως ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλο τρεπόμενος καὶ συντελῶν τὴν παντοειδῆ  
αὐτοῦ χίμαιραν, μεταπίπτει εἰς τὴν εὐδαιμονιστικὴν θεωρίαν καὶ  
τὴν τοῦ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ τῶν Στωϊκῶν, ἐπιλελησμένος πάντη  
τῆς ἐλευθερίας καὶ μηδὲν διακριβούμενος, ὃνόματα δ' ως εἴωθεν  
ἐπιθείς. (Ίδεαν, ἔννοιαν ἐκ τῶν προτέρων, προὶὸν τοῦ σεβασμοῦ  
πρὸς τὸν Νόμον (Achtung), κίτημα κ.τ.τ.).

Τὰς ἀντιφάσεις δύμως ταύτας πῶς δὲν διεῖδεν ὁ μέγας οὗτος  
ἀνήρ; Ἰσως διεῖδεν αὐτάς, ἀλλ' ἐπειθεν οἶον οἱ ποιηταὶ οἱ σφόδρα  
τὰ ἔκυτῶν ἔργα ἀγκαπῶντες καὶ πάντα καλὰ οἰόμενοι διὰ τὸ μετὰ  
συντονίας καὶ ιδρῶτος παραγαγεῖν αὐτά· διότι ἀν ἀρθῶσι τὰ ἐναν-  
τιούμενα τοῖς καλῶς ἔχουσιν ἐσχάτοις μικρόν τι λείπεται, καὶ  
ἀνάξιον ἵσως τοῦ μεγάλου δοκοῦντος ὑπελαμβάνετο. Ἀλλ' ὁ σο-  
φὸς ἀπαθῆς ὑπὸ τοῦ παρέλκοντος πάθους. Πῶς δ' ἐρμηνευτέχη τα-  
ραχὴ αὕτη; Χαριέντως πάνυ τῶν ὅμογενῶν αὕτῳ τις (ἐκτὸς τοῦ  
Ἐγέλου, Michelet κ. ἀ.) ἀποκρίνεται λέγων, «ψυχολογι-  
κῶς»!

ΣΗΜ. Ἀναβαλλόμενοι εἰς ἄλλον καὶ ρὸν τὰς περὶ ἡθικῆς καθόλου ἀρ-  
χὰς τοῦ Καντίου, εἰσάγομεν ως ἐν παρέργῳ τοῦτο μόνον, ὅτι ἔργον τοῦ

ΤΟΜ. Η'.

καθολ. ἐκείνου τύπου τίθησιν ὁ Κάντιος τὸ νὰ κρατῇ τὸν ἀνθρωπὸν πρὸ πάσης πράξεως ἀμφιρρέποντα καὶ κρίνοντα « ἂν ἐξ αἰσθήσεως προὶὸν ἐπιθυμητόν τι τὸ ὑπαγορεύει ἡ βούλησις » (ἐν τῷ « π. τυπικῆς τοῦ καθ. πρακτ. νοῦ »). Τοῦτο ὅμως οὐδὲν ἔτερον εἶναι ἢ τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ἢ ἔξις τοῦ νοῦ ἢ χωλύουσα ἔκαστον προπετῶς χωρεῖν πρὸς πᾶσαν πρᾶξιν. Τό δὲ κρίνειν ἀν ἐπιθυμίᾳ τις ὑπαγορεύηται ὑπὸ τῆς βούλησεως τί ἀλλο εἶναι πλὴν τοῦ βουλεύεσθαι τοῦ Ἀριστοτέλους; Ἐφ' ἡγνόει ταῦτα ὁ Κάντιος; ἢ συνέπεσε νὰ ὄμολογῇ; Δὲν ἡγνόει! ἀλλ' ἀτοπος καὶ ἀκαίρος φιλοτιμία παρήγαγεν αὐτόν.

## KKΦ. Σ'.

## · Ο Ἔγελος.

· Νῦν δὲ ἀριστεὺς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ιερομύστης τοῦ Ναζωραίου, ὁ τὰ δοκοῦντα διεστηκότα συνάψχεις καὶ ἐπὶ ἀσαλεύτου θεμελίου τὸ καθαρούμενον οἰκοδόμημα τῆς πολιτείας ἐρείσας.

Εἰς Νοῦς ἐμπειρίᾳ καὶ λόγῳ συνείδησιν κτώμενος σταθερὰν παντὸς ὄντος αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ, καὶ παθητικῶς ἔχων πρῶτον (Ἀριστ.) μέχρις οὐ ἐκκρούσας τὰς (ἐπουσιώδεις) διαφοράς, ἀνέλθῃ οὗτος εἰς γενικάς τινας ἐννοίας καὶ καταστῇ τρόπον τινὰ αὐτὰ τὰ νοητὰ (Ἀριστ.) καὶ συνείδησιν τῆς ιδίας ἐνεργείας κτήσηται. Τοῦτο δὲ αὐτὸς συνειδησίαν δηνόσιαν δὲ Ἔγελος καλεῖ. Τὴν συνείδησιν δηλ. τῆς συνειδήσεως σταθερᾶς τινος ἐννοίας ἐκ τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως ἀποτελεσθείσης (Ἐγκυλ. § 400 καὶ 417). Αὕτη δὲ ἡ χωροῦσα πέραν τῆς ἐν ἑαυτῇ ἐναντιότητος καὶ ὅμοιουμένη πρὸς τὰ πράγματα (τὴν οὖσίν τῶν ὄντων) καὶ ταύτο καθισταμένη πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκυρώσκοντα ἀπόλυτον (καθαρὸν καθ' αὐτὸν) καὶ ἐλεύθερον Λόγον (§ 417) καὶ μηδὲν πέρας ἔχουσα (unendlich § 386).

Οὗτος δὲ ἡ ἐκυρώσιν συνείδησιν ἐν τῇ καθολικωτάτῃ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ κτώμενος νοῦς καλεῖται ὑπὸ τοῦ νέου τούτου Ἡρακλείτου ἀπόλυτος, ἐν τῇ εὔρυτάτῃ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ ἀποκαλυπτόμενος, ὡς ἀπείρως δημιουργικός (§ 384), ἐνταῖος ἐν πάσῃ διαφορότητι (§ 382 σημ. καὶ 383), αὐταλήθεια καὶ αὐτε-

λευθερία, ἐφ' ὅσον οὕτω μόνον, ἐκ τῶν καθολικωτάτων δηλ. ἀρχῶν βεβαίαν γνῶσιν πορίζεται ὁ ἀνθρωπος. « Οὐσία τοῦ νοῦ εἶναι τὴν ἐλευθερία. » δηλ. τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκ παντὸς γνωστοῦ ποιητοῦ καὶ πρακτοῦ (σημ. § 381 καὶ 382). Αὕτη μόνον τὴν ἐνέργειαν ἡ ἐκ τῶν κατ' αἰσθησιν ἔτοιμων χωροῦσα εἰς καθολικωτάτας ἀρχὰς εἶναι τὴν κυριωτάτην καὶ καθ' αὐτὸν οὔσια τοῦ νοῦ, τὸ συναγείρεσθαι δηλ. αὐτὸν εἰς ἐκυτὸν ἐκ τῶν ποικίλων διαφορῶν τῶν ἔκτος, καὶ οὕτως ἐλεύθερον ἐν ιδέαις διατρίβειν (381 σημ.).

**ΣΗΜ.** « *Nous* τῶν ἀρχῶν, ἀρχὴ ἀρχῶν ὁ νοῦς, » φωνεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ δὲ ἐκ τούτων τῶν ἀρχῶν ὄρμασθαι καὶ τελειοῦν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἐπαγωγικῶς τε καὶ ἀπαγωγικῶς καὶ ὑπερίπτασθαι πάντα καὶ ἀρχὴν τῶν ὄντων καὶ τέλος αὐτῶν ζητεῖν καὶ συναγείρεσθαι εἰς ἐκυτὴν καὶ ἐκυτὴν ζῆν, μακαρίως δηλ. βιοῦν (ὅ τῷ σοφῷ μόνον ἀπόκειται) τοήσεως τόησις. Ποίκιλη μηχανῇ τὸ ἀριστοτελεῖα ἐγέλεια γέγονε!

Ως δὲ ὁ νοῦς πάθητικῶς ἔχει κατὰ τὴν αἰσθησιν (ἐφ' ὅσον μόνον δεκτικὸς εἶναι τῶν ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων προσαγομένων, οὕτω καὶ τὴν βούλησις κατὰ τὸν πρακτικὸν βίον εἶναι περιωρισμένη καὶ ἐνεργεῖ ἀτελῶς μέχρις οὗ εὔρυνθῇ καὶ ἐνωθῇ τῇ τῶν ἀλλων βουλήσει (§ 436, 440, 444). Οὕτω δὲ ὁ λόγος καθ' ἐκυτὸν ἀνεμποδίστως πάντη καθίσταται ταῦτὸν τῷ καθ' αὐτῷ ἀγαθῷ, προαιρούμενος τὸ καθολικώτατον δι' ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης διενεργούμενον ἐν τῷ παντὶ καὶ οὐχὶ ἐν οἷς τῇ πόλει τῇ ἔθνει, δέστιν, ὁ λόγος ἐν τῇ καθολικωτάτῃ αὐτοθεωρίᾳ οὐ τὸ ἐκυτῷ συμφέρον θεωρῶν, ἀλλὰ τὶ ἐν τῷ σύμπαντι καθ' αὐτὸν ἀγαθὸν ἐπέκεινα πάσης ὁμάδος καὶ διογενείας.

**ΣΗΜ.** Η προκειμένη περὶ ἐλευθερίας θεωρία ἐκηρύχθη ἀναμφιβόλως ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Η τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ίσως μὲν ἀσθενεστέρα καὶ περιωρισμένη οὐχ τοτὸν πειστικωτέρα δοκεῖ καὶ ἐναργεστέρα, ἀτε ἀποδεικτικῶς ἀναπτυσσομένη. Οὐχ τοτὸν ίκανὸν ὅτι ἀμφότεροι τὴν παντὶ σθένει τῆς εὐδαιμονίας δίωξιν διὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος προτίθενται.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲ τὸν ὄρισμὸν τῆς ἐλευθερίας συνάγοντες

ἔχομεν τὴν ὑπαγωγὴν πάσης πρακτικῆς ἐνεργείας ὑπὸ τὰς γενικωτάτας τοῦ πρακτικοῦ νοοῦ ἀρχὰς τὰς εἰς εὐδαιμονίαν ἀγούσας. Εἰς τὴν ιδέαν δὲ ταύτην ἀφικνεῖται ὁ "Ἐγελος λαμβάνων ὑπ' ὅψιν τὴν τῆς βουλήσεως ἀνάπτυξιν. Πρῶτον μὲν θεωρεῖ τὴν βούλησιν ως πρακτικὸν συναίσθημα ἀπλῶς, καὶ διὰ τούτου νοεῖ δύναμίν τινα ἐφετικὴν καὶ ὀρεκτικὴν τοῦ δοκοῦντος ἀγαθοῦ καὶ ἡδεός, ως ἔμφυτόν τινα ὄρμήν πρὸς τἀγαθὸν καθόλου, ως δαἰμόνιόν τι δυνάμει ὄν.

6'.) Ως ὄρμὴν τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἔξεως (Trich der innerlichen Bestimmtheit) πρὸς τὴν θύραθεν. Τοῦτο δὲ λογίζεται ως τάσις τις τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ἀρμόζεσθαι τῇ τῶν πέλας βουλήσει.

ΣΗΜ. Δὲν ἀμαρτάνομεν ἵστως συμπάθειαν ἢ φιλίαν καλοῦντες τοῦτο τὸ πρὸ πάσης ιδέας ἐμπεφυκὸς πρὸς συγκράτησιν τῆς κοινωνίας, ως πρὸ μεκροῦ ἐλέγομεν.

γ'.) Ως ὑπαγωγὴν τῶν καθ' ἔκκστον ὄρμῶν ιδίᾳ ὑπὸ τὸ καθολικώτατον καὶ ἥδιστον ἀγαθὸν τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν κατὰ ταύτην ῥύθμισιν αὐτῶν.

Ἡ τριτὴ δ' αὕτη ἐνέργεια συντελουμένη ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν τῇ ὄντως βουλήσει καὶ ἐλευθερίᾳ, δ' ἐστιν ἐν τῇ τελείᾳ ἀναπτύξει τῆς πρακτικῆς διανοίας, καὶ τοῦτο ἐστιν ὁ λόγος (Vernunft) (§ 469).

ΣΗΜ. Ἡ τριτὴ αὕτη ἐνέργεια ἂν δὲν ἦν ἡ αὕτη, συγγενής ὅμως τῇ τριτῇ φρονητικῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ο δὲ λόγος ὁ αὐτὸς τῷ ὄρθῳ λόγῳ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Λόγος ἄρα ἡ τοῦ παντὸς συντέλεια. Ο Λόγος ἀνευρίσκει τὸν σκοπὸν ὃν δέον νὰ προτιθῆται ἔχοντας ἀναδύων ἐκ τοῦ βάθους τῶν τάσεων καὶ ὄρμῶν καὶ ἀνυψούμενος εἰς καθόλου τινὰ βούλησιν. Ο σκοπὸς δ' οὗτός ἐστιν ἡ εὐδαιμονία (§ 478). Η εὐδαιμονία δ' αὕτη νοητέα ως ἔξις τις ἀπλῶς τοῦ Νου ἀντάρχης (Befriedigung) καθιστῶσα τὰς ὄρμὰς ἀρνητικάς, ως οὐγί καθ' ἔχυτάς,

ἀλλὰ πρὸς τὸ καθόλου οὖσας, (ώς μηδὲν οὖσας δῆλ. ἀν μὴ εύοδῶται τὸ κοινὸν συμφέρον), καὶ κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ἑκάστου βούλησιν καὶ βεβουλευμένην προαίρεσιν αἱρομένας. Ἡ τοιαύτη δ' εὐδαιμονία εἶναι ἡ κατ' ἀφαίρεσιν καθολικότης τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, δῆλ. ἡ καθόλου εἰκὼν αὐτῆς ως ἐν τύπῳ.

Τί δ' ἔστιν ἐλευθερία; ἡ κατὰ λόγον τοῦ ἀνεμποδίστως πρακτέου συνείδησις; οὐχὶ λέγει· ποία δέ τις ἡ καθόλου ἐλευθερία; «Ἡ προαίρεσις ἑκάστου ἡ ἐν τῇ εὔδαιμονίᾳ τιθεται τὸν ἐαυτῆς σκοπὸν ἡ οὕ. Ἡ τοιάδε δμως ἐλευθερία δὲν εἶναι ἡ χυρία (εἶναι ὑποχειμενική φραγκιστί), διότι ἐνεργεῖται κατ' ίδίαν καὶ οὐχὶ κοινήν τινα προαίρεσιν, ἡ δὲ τοιαύτη προαίρεσις τείνει εἰς ἅπειρον ἐλευθερίαν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθῶς ἐλευθέρα βούλησις καὶ Ἐλλογος, ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς ἐλευθέρα (§ 479-80) καὶ ἐλευθερία ἀρνητική, ἐλευθερία δῆλ. κατὰ τύπον ἀπλῶς.

**ΣΗΜ.** Ἐν τούτοις ὁ σκοτεινὸς οὗτος Ἡράκλειτος ἐπιδιορίζει τὸν τοῦ Καντίου τύπον καθολικὸν καὶ ἀβρότητι χρώμενος ἀνασκευάζει αὐτὸν μηδόλως ἀπτόμενος αὐτοῦ, ἀλλ' ἀρκούμενος τῷ ἀρνητικῷ. Ἀν δέ τις ἀναλογισθῇ ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἀπλῶς ἀδύνατον νὰ μὴ παρακρουσθῇ ἀτε μὴ λαμβάνων τοὺς συγκοινωνοὺς ὑπ' ὅψιν ἀλλὰ τὸ ίδιον θηρεύων, τότε ἡ τοιαύτη ἐλευθερία καθίσταται οἷαν ἀνωτέρω ἀπεφήναμεν, ἀπόβλητος καὶ ἐγωιστική.

Τίς δ' ἡ ὄντως ἐλευθέρα βούλησις;

Ἡ ἐνότης τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ νοῦ, ἡ ἀρμονία δῆλ. τοῦ βίου πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ νοῦ. Ἡ ἐνότης δ' αὐτῇ καθίσταται ἐλευθέρα καθ' ἔκυτὴν μετὰ τὴν ἄρσιν παντὸς τύπου (form), παντὸς συμβεβηκότος καὶ περιορισμοῦ κατὰ τὴν πρακτικὴν διανόησιν (§ 481). Ὁ ἔστιν ἀριστοτελικῶς ἐλευθέρα κατὰ τὸν δρθὸν λόγον ἐνέργεια, οὐχὶ καθ' ἔκυτὸν καὶ ἐν ίδεαις διατριβῇ, ἡ διότι συμβέβηκεν οὕτως ἡ ἀλλῶς ἔχειν τὰ πράγματα καὶ δέον ἄρα τοῖς καιροῖς ἔκυτὸν ἀρμόζειν, ἀλλ' ἐνέργεια συνετὴ ἐν πολιτείᾳ πρὸς τὸ δέον καὶ μὴ βλαπτικὸν τῶν συγκοινωνῶν τρεπομένη. Διὰ τῆς ἀρσεως δὲ ταύτης παραμένει μέν τι ίδιαίτερον, ἀλλ' οὐχ ἡττον καὶ

δικαθόλου τῆς ἐλευθερίας δρος. Καὶ εἶναι μὲν ἴδιόν τι, ἀλλ' ὡς κατὰ λόγον δὲν τὸ οὕτω διανοεῖσθαι καὶ οὐ μόνον ἔχετῷ ἀλλὰ καὶ τοῖς πᾶσι συμφέρον καθίσταται κοινόν τι καὶ καθόλου· διότι τούτον τὸν καθόλου δρον τίθησιν ἔχετῇ σκοπὸν ἡ νοητικὴ βούλησις, ὡς ἐλευθέρα νόησις οὖσα.

‘Η ἐλευθέρα δὲ αὐτηνόησις εἶναι αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ Νοῦ, αὐτὴ ἡ λογικὴ βούλησις, εἴπερ λόγος ὁ νοῦς κυρίως. Ο νοῦς ἄρα προτίθησιν ἔχετῷ σκοπὸν τὴν κατὰ λόγον, τὴν οἰκείαν δηλ. ἐνέργειαν. Τοῦτο δμως εἶναι ἀπλῶς καὶ καθ' αὐτὸ ίδέα (§ 481-82). Τοῦτο εἶναι τι ίδανικὸν (ώς εἰώθασι λέγειν), πλατωνικόν, ἀνέφικτον. ‘Αλλ' ἡ ίδέα αὗτη κέκτηται τινα ὑπόστασιν ἡ φανταστικόν τι ἀπλῶς, ψυιγόρε σὺ καὶ σεμνολογῶν ἔσαιε! Εγελε!

‘Η ίδέα αὗτη, λέγει, ἔχει τὴν ἔχετῇς ἀρχὴν ἐν τῇ ίδίᾳ ἐκάστου καὶ ἀμέσῳ βουλήσει, ἥτις καθορίζει τὴν ίδέαν καὶ τὸν ἔχετῇς σκοπόν, καὶ τῆς δποίας (ἀμέσου βουλ.). ἡ ίδέα εἶναι τυπικὴ ἐνέργεια (die formelle Th aetigkeit). ‘Η ίδέα ἄρα ἀναφαίνεται ἐν τῇ βουλήσει ὡς ἐνέργεια ἔχετῇ καθορίζουσα καὶ τιθεῖσα.

‘Ἐκ τῶν σοφῶν τούτων οὐδὲν ἔτερον συνάγομεν, ἡ δτι ὁ Νοῦς ἐξ ἐμπειρίας δρμώμενος καὶ ὑπερτιθεὶς ἔχετὸν παντὸς παρέλκοντος καὶ ἐν τῷ κοινῷ συμφέροντι τὸ ίδιον ἀνευρίσκων διαγινώσκει τὶ τὸ καθ' αὐτὸ δέον καθόλου καὶ τοῦτο τίθησιν ώς ίδέαν καθολικωτάτην τῆς διαγωγῆς τοῦ πολίτου, ώς ίδέαν ἀκροτάτην, οἷα ἡ τοῦ ἀγαθοῦ παρὰ Πλάτωνι, πρὸς ἣν δέον δμοιοῦσθαι ώς οἶόν τε πάντα ἀνθρωπον, εἴπερ τάγαθὸν ἐν πολιτείᾳ καὶ πολιτείᾳ ἐλευθέρᾳ μόνον ἀφικτόν.

‘Η ἐν πράξει ἄρα λογικὴ ἐνέργεια εἶναι ἔνωσις τῆς λογικῆς βουλήσεως μετὰ τῆς καθ' ἔχαστον βουλήσεως, εἶναι δὲ ἀντικειμενικὸς νοῦς. Τοῦτο δὲ τί; ἡ λογικὴ ἐλευθερία. Καὶ τοῦτο; ἡ ἐπέκεινα παντὸς ὑποκειμενικοῦ καθολικὴ ἐνέργεια, ἡ ἔχετῇ καὶ τὰ καθ' ἔχαστα ἀπολύτως καθορίζουσα· δηλ. ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία (§ 483-86). ‘Η ἐλευθερία ἡ ὑπὸ τοῦ σπουδαίου καθορίζομένη, τοῦ σπουδαίου δὲ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, δστις οὐ πρὸς ἔχετὸν καὶ τοὺς ἐγγὺς ἔχετοι βλέπων νομοθετεῖ,

&λλὰ πρὸς τὸ δλον τῶν κοινωνῶν. Εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὁ μὴ διορῶν ἐν τῷ Ἐγέλῳ σοφὸν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἐρμηνευτήν, ἢ τυφλώττει, ἢ φαῦλος φιλοσοφίας ἐργάτης τυγχάνει.

Τί ἐστιν ὁ εἰς ἄνθρωπος; Ζῶν λογικόν, καὶ κατὰ τοῦτο ρυθμίζων πᾶσαν αὐτοῦ διανοητικὴν ἐνέργειαν, νοῦς δργῶν ἀεὶ καὶ βουλόμενος καὶ ἐν τούτῳ συναγειρόμενος εἰς ἑαυτὸν αὐτοτελῶς. 'Αλλ' ὁ ἄνθρωπος καὶ ζῶν πολιτικόν, καθορίζων ἑαυτὸν κατὰ τὸν ἐν πολιτείᾳ βίον ἑχούτοις καὶ κατ' ὅρθὸν λόγον πράττων, δὲστι τὰ δέοντα διώκων, καὶ τὸν ὅρθὸν λόγον ἀεὶ ἐφιστάμενον καὶ διακοσμοῦντα προβαλλόμενος. Ἡ δὲ συνείδησις τῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ ἔξει ἐμμονῆς, ἥτις ἀφ' ἑαυτῆς μεθ' ἡδονῆς προάγεται καλεῖται ἡ θική, ἢ ὑποκειμενική ἐλευθερία (§ 303).

**ΣΗΜ.** Τὰ ἔσχατα ταῦτα κρᾶμα ἀριστοτ. καὶ ἔγελείων θεωριῶν. Διαφορὰ δὲ αὗτη μόνον· ὅτι ὁ "Ἐγελος ποιεῖται διάκρισιν α'". ἄνθρωπου καθ' ἑαυτὸν (ἀτόμου ἦν ἐύρε παρ' εὔρωπαίσις, ἀλλὰ τίσιν οὐ λέγει) ἡθικοῦ καὶ ἐλευθέρου ὑποκειμενικῶς (moralisch, καὶ subject. Freiheit), καὶ εἴτε ἄνθρωπου ἐν πολιτείᾳ βιοῦντος· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὸ καθ' ἔκαστον ὑπὸ τὸ καθόλου ὑπάγων καὶ τὸ μέρος τοῦ ὅλου ἐνεκεν ὃν ἀποφαίνων, περὶ ἑνὸς μόνου ποιεῖται λόγον, ὡς τρόπον τινὰ μὴ ὑπάρχοντος θάτέρου. Διὸ τάριστοτέλεια προαιρούμενος ὁ "Ἐγελος" ἐπάγει τάδε.

« Ἡ ύποκειμενική αὕτη ἡ ἡθικὴ ἐλευθερία ἐστὶν ιδίως ἡ ύπὸ τῶν εὔρωπαίων ἐλευθερία καλουμένη, καθ' ἓν ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ δύνηται νὰ διαγινώσκῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν καθόλου. Αἱ ἡθικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἀρχαὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τὸν ἄνθρωπον ως ἐπακτοί τινες νόμοι καὶ ἀξιώματα αὐθεντικότητός τινος, δπως κατ' αὐτὰ ρυθμίζῃ τις τὴν πορείαν του, ἀλλὰ γὰ ἔχωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν φίλαν καὶ βλάστησιν αὐτῶν, ἐν τῇ σκέψει, συνειδῆσει καὶ φρονήσει αὐτοῦ. »

'Ο ἄνθρωπος δμως εἶναι ζῶον πολιτικόν, συνείδησιν ἔχων πάσης αὐτοῦ πράξεως εἰς τε τὸ Θεῖον καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀναγομένης, καὶ πειθοῖ καὶ οὐ βίᾳ εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον προαγόμενος, συμφώνως πρὸς τὰς τῶν φρονίμων διανοίας, καὶ ἑχούτοις καὶ τοῦ δλου χάριν· δτι ἀνευ τοῦ δλου οὐδὲν αὐτὸς αὐθέκαστος.

Διὸ ἀπόβλητος καὶ καθ' ἔκυτὴν ἀπραγμάτωτος ἡ ἴδια ἐκάστου ἐλευθερία, δρος πλὴν κατ' ἀνάγκην πρὸς παρασκευὴν σώφρονος καὶ συνετοῦ ἐν πολιτείᾳ βίου. "Οταν δ' αὐτὸς ἔκαστος καὶ πρὸς τὸν πέλας ἀποβλέπων καθορίσῃ τὸ πρακτέον, τότε καλεῖται ἡ θος ἔχων, καὶ ὅντως χρηστὸς πολίτης. Τοῦτον δὲ καλεῖ ὁ Ἔγελος ἡθικὸν (sittlich), καὶ τὴν ἔξιν αὐτοῦ ἡθικότητα (Sittlichkeit), τὴν τελειότητα τοῦ ἀντικειμενικοῦ νοῦ (κατὰ τὴν ἴδιαν γλῶσσαν) αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ νοῦ (§ 513). Οὗτῳ δὲ μία ἐνίδρυται ἐλευθερία κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀναγομένη. Ἡ ἐλευθερία ἡ ἴδια εἶναι αὐθορισμὸς κατ' ἀφαίρεσιν καθόλου γινομένη. Αἱρομένων δὲ τῶν τοῦ οὗτω φρονοῦντος ἴδιων ἀρχῶν οὐδὲν ἔτερον παραμένει, ἢ, αὐτὴ καθ' ἔκυτὴν ἡ καθόλου λογικὴ βούλησις διαγινώσκουσα ἔκυτὴν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς καθ' ἔκαστον πρακτικῆς διανοήσεως, καὶ τῆς συνειδήσεως, δτοι ἡ οἰκεία ἐξὶ καὶ κοινὴ ἐνέργεια, καὶ πραγμάτωσις τῆς τοιᾶς δε διανοίας. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἐλευθερία, ἢ δπερ ταῦτο· «ἔξις συνῳχειωμένη τῇ φύσει» (τῷ ὅντι, τῷ σύμπαντι, τῇ διενεργουμένῃ πανταχοῦ θείᾳ βουλήσει), «αὐτοσυνείδητος ἐλευθερία.» (αὐτ.).

Αὕτη ἡ Ἐγέλειος ἐλευθερία, εἰ δέ τινα συνιόντα ἔτι ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἐγελείου πελάγους ἀσθματι καὶ μόλις ἀνευ ἀναφερόντων κολοκυνθίων ἀνειλκύσαμεν, τῇ ἐλευθερίᾳ δμολογητέα ἡ χάρις. Εἰ δὲ τὸν ἀρκτῶν τοῦτον δράκοντα γέννημα τοῦ μεσημβρινοῦ ἐκείνου καὶ ἐν τῷ ταρτάρῳ τῆς ἀμαθίας προσπεπασσαλευμένου πεφήναμεν, ἀνεπίφθονόν μοι ἐλευθερία πανάγαστος· δεινὰ γάρ δήγματα ἔχιδνῶν ἐφ' δδοῦ δυσβάτου τῆς δυσμαθείας ἐνεδρευουσῶν. Πιστούμενοι δὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην μικρά τινα αὐτοῦ ἔτι παραθώμεθα ἐλευθέρως μεθερμηνεύοντες.

Ἡ ἐλευθέρων ἔκυτὴν ἐπισταμένη ὑπόστασις ἐν ᾧ τὸ ἀπλῶς δέον ὅντως ὑπάρχει, εἶναι ὁ πραγματικὸς νοῦς λαοῦ τινος, ἡ ἔσωθεν δύναμις καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτεξουσιότητος τῶν καθ' ἔκα-

στον, εἰς δὲ ἀναλύεται. "Ἐκαστος θεωρεῖ τὴν ὑπόστασιν ταύτην ως  
ἰδίαν οὐσίαν (καὶ ὅντως, εἴπερ μέλος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας πολι-  
κῆς) καὶ οὐχὶ συμβεβηκός (ώς τῷ Σπινόζᾳ δοκεῖ), (\*) ως τέλος  
ἔαυτοῦ καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, καὶ ἔκτος αὐτῆς, δι' ἔαυτοῦ τι  
ἐνεργούμενον καὶ προϊόν, ὡς ἀπλῶς τι ὅν, ἐξ ἔαυτοῦ τὸ καθήκον  
ώς ἴδιον καὶ ὅντως ὃν διαγινώσκον, καὶ οὗτο ως κατ' ἀνάγκην καθ'  
ἔαυτό τε καὶ κατὰ τὴν ἀληθινήν αὐτοῦ ἐλευθερίαν τελειούμενον  
(§ 514).

**Ἡ ὑπόστασις αὕτη** εἶναι ἔνωσις τῆς καθ' ἔκαστον καὶ καθόλου  
ἐλευθερίας. Διὸ ἡ οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ καθ' ἔκαστον περὶ τὸ  
καθ' ἔαυτον εἶναι καὶ φροντίζειν ἥρτηται ἐκ τοῦ προϋποτιθεμένου  
καθόλου, καὶ ἐν τῇ ἐνώσει ἐκείνῃ μόνον ὑπάρχει. Τὸ δὲ ἀληθῶς  
καὶ ἀληθικῶς διανοεῖσθαι (σωφρονεῖν, *Gesinnung*) εἶναι ἡ γνῶσις  
ἡ συνείδησις τῆς ποιαύτης οὐσίας, καὶ τῆς  
ταύτοτητος παντὸς ἐπιθυμητοῦ τῷ καθόλῳ  
(ἀγαθῷ τιγι δῆλ. διαγωγὴ περὶ πᾶσαν ἰδέαν ἀρετῆς). Ἡ θεικὰ δὲ  
καθήκοντα εἰσὶν αἱ σχέσεις ἐκάστου προϊοῦσαι εκ τῆς οὐσίας  
(δῆλ. τὰ δέοντα τὰ σύμφωνα πρὸς τὸ θεῖον βούλημα, δὲστιν ἡ  
ἀγαθὴ συντήρησις τῆς πολιτείας). Ἀρετὴ δὲ δούσιαστι-  
κὸς βίος (ὁ πεφυραχμένος διὰ τῶν καθηκόντων ζύμης)  
(§ 515—16).

Ἡ δύναμις δ' αὕτη τοῦ κατ' ὄρθον λόγον πολιτεύεσθαι, τὸ κυ-  
ριώτατον τοῦτο καὶ καθ' αὐτὸ (διόπι αἰρομένου τούτου οὐδὲν ὑπο-  
μένει, πλὴν ἀμόρφου τινος καὶ φαύλου δημιουργήματος καὶ ἀμοί-

(\*) "Οτι μὲν τὰ δύντα θεωρεῖ δὲ Σπινόζας συμβεβηκότα (*accidentia*) τοῦ θείου  
ἀληθές, ἀλλὰ συμβεβηκότα, οὐ κατὰ τύχην ἀλλὰ τρόπους ἐνέργειας τοῦ θείου  
(modi). Ἀτόπως δὲ καὶ αἱ τῶν δύντων ἐνέργειαι τῷ Θεῷ ἀποδίδονται. "Οτι δὲ  
συμβεβηκός θεωρεῖ καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν τῆς πολιτείας ὑπόστασιν, τὴν ὑπόστασιν  
δῆλ. τῆς κατ' ὄρθον λόγον ἀγωγῆς, οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν. Τούναντίον δὲ ἀνεύρομεν  
ὅτι ἡ τοιαύτη δύναστασις γεγονός τοῦ λόγου τοῦ ἐκ τοῦ θείου τὴν ἀρχὴν ἔχοντος,  
καὶ ἔξις κατ' ἀνάγκην ἀεὶ ώσαύτως ἔχουσα. Ἀποροῦμεν δὲ πῶς δὲ "Εγελος ἀντι-  
καθίστησι τὸ τοῦ Σπινόζα κατ' ἀνάγκην διὰ τοῦ συμβεβηκότος.

ρου πάσης ἀρμονίας καὶ χάριτος), ὅπερ ἡ θεικὴν οὐσίαν καλεῖ δὲ Ἐγ. ἐμφαίνεται,

α'.) Ὡς ἄμεσος ἡ φυσικὸς νοῦς δῆλος οἰκογένεια.

β'.) Ὡς πολιτεία δῆλος σχέσις αὐτοτελῶν ὄντων (κοινωνία).

γ'.) Ὡς αὐτοσυνείδητος οὐσία, νοῦς εἰς δργανικὸν καὶ πραγματικὸν δην προηγμένος, δέ ἐστι πολιτευμα (ἡ πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους).

**ΣΗΜ.** Οὗτος ὁ γερμανὸς Ἡράκλειτος. Νῦν δὲ τελευτῶμεν βραχέα τινὰ τοῦ Ἐρεύθου παρατιθέμενοι κεχαρισμένα γάρ τινα δοκοῦσιν, ίδικ διὰ τὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀριστοτέλην ὕβριν καὶ ἀκολασίαν.

## ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ.

### ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ Α. Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

(Συνέχειαν ἵδε εἰς προηγ. τεῦχος).

Γ'. ΕΙΔΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.

Τοιαῦτα ὑπάρχουσι πολλὰ ἐν Αὐστρίᾳ, ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον δημοσιντήρητα ἡ νομοσυντήρητα, σκοποῦντα τὴν εἰς τι ἐπάγγελμα μόρφωσιν τῆς νεολαίας, χωρὶς αὕτη νὰ ἐφοίτησε προηγουμένως ὑποχρεωτικῶς εἰς τὰ γυμνάσια ἢ τὰ βιοτεχνικὰ σχολεῖα· ἀφ' ἑτέρου δημώς διευκολύνεται εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαίδεύσεως ἢ εἰσόδος εἰς τὰ εἰδικὰ ταῦτα σχολεῖα, ικανοποιοῦντα ἀκοπώτερον καὶ ἵσως εἰδικώτερον τὰς ἀπαριθμητικές καὶ ἀνάγκας μεγάλου μέρους τοῦ ποικίλου πληθυσμοῦ τῆς Αὐστρίας, χωρὶς δημώς νὰ παρέγωσιν εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐξερχομένους τὰ δικαιώματα καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰ πολυτεχνεῖχ φοιτησάντων. Υπάρχουσι λοιπὸν εἰδικὰ σχολεῖα γεωργικὰ, δασονομικὰ, μεταλλευτικὰ, τῶν βαναύσων τεχνῶν, τῶν τη-

λεγραφητῶν, ναυτικὰ, ἐμπορικὰ, τῶν ὥραιών τεχνῶν, τῆς μουσικῆς, τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, τῶν διδασκάλων διὰ λαϊκὰ σχολεῖα, τῶν κωφαλάλων καὶ τυφλῶν, τῆς ἀνωτέρας ἔκπαιδεύσεως τῶν κορασίων, ἔτι δὲ καὶ στρατιωτικὴ σχολαῖ, ἀτινα πάντα ἀνάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σχολείων τούτων.

### I. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ.

Τούτων ὑπάρχουσι τέσσαρες κατηγορίαι, ἢτοι α'. κατώτερα γεωργικὰ σχολεῖα· β'. εἰδικὰ γεωργικὰ σχολεῖα· γ'. ἀνώτεραι γεωργικαὶ σχολαῖ· δ'. ἀνώταται γεωργικαὶ σχολαῖ ἢτοι ἀκαδημίαι.

#### α. Κατώτερα γεωργικὰ σχολεῖα.

Ταῦτα παρέχουσιν ίδιως εἰς τὴν νεολαίαν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν χωρικῶν τὴν εὔχαιρίαν νὰ ἐκμάθωσι τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν μικρῶν κτημάτων, ἵνα καταστῶσιν ίχανοι πρὸς κατάληψιν θέσεων ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων ἐν κτήμασι μείζουσι καὶ ἐπιστημονικῶς διοικουμένοις. Τοιαῦτα εὑρίσκονται ἐν Βοημίᾳ, Μοραβίᾳ, Γαλικίᾳ, τῇ ἀνω καὶ κάτω Αὐστρίᾳ, Στυρίᾳ, Καρνιολίᾳ καὶ Τυρόλῳ, οἱ δὲ βουλόμενοι νὰ εἰσέλθωσιν ὁφεῖλουσι νὰ κέχτηνται σωματικὴν ίκανότητα καὶ ἐπιδεξιότητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν, νὰ μὴ ὡσὶ νεώτεροι τῶν 15 ἔτῶν, νὰ διήνυσαν λαϊκόν τι σχολεῖον, νὰ μὴ ἔσφαλλόν ποτε κατὰ τῆς ἡθικῆς καὶ νὰ ὑποστῶσιν ἀπλῆγ τινα εἰσιτήριον ἐξέτασιν· συνήθως οἱ μαθηταὶ οἰκοῦσι καὶ τρέφονται ἐν αὐτῷ τῷ καταστήματι, δ' ὁ δ' ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει ἐν ἑκάστῃ σχολῇ τοὺς 75, ἐξ ὧν οἱ 25 ἀπολαμβάνουσιν εἰδικάς τινας ὑποτροφίας, οἱ δὲ λοιποὶ πληρόνουσι δίδακτρα ἀπὸ 25—36 φιορ. τὸ ἔτος καὶ 180—200 φιορ. (500 δραχ.).) ἐτησίως εἰς διατροφήν.

Ἐκαστον τῶν σχολείων τούτων ἔχει καὶ πρότυπον ἀγροκήπιον· ἢ καὶ πραγματικὰ κτήματα, μεγάλην ἄμπελον, ἀγροὺς, λαχανοκήπους καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δόποια οἱ μαθηταὶ καλλιεργοῦσι καθ' δλον τὸ ἔτος, διδασκόμενοι ἐν τῷ μεταξὺ θεωρητικῶς ὑπό τε τοῦ διευθυντοῦ καὶ δύο ἢ τριῶν διδασκάλων καὶ τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς

μαθήματα· ἡ μὲν θεωρητικὴ διδασκαλία γίνεται πρὸ μεσημβρίας,  
ἡ δὲ πρακτικὴ συνήθως μετὰ μεσημβρίαν.

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Bracholusk τῆς Βοημίας.

Τοῦτο συντηρεῖται ὑπὸ τῶν πέριξ τοῦ ὀμωνύμου κτήματος τοῦ πρίγκηπος Lobkowitz αἰκοῦντων δήμων, οἵτινες ἐνωχίσαν τὸ μέγχ τοῦτο κτήμα <sup>αὐτοῦ</sup> ἐπὶ τούτῳ. Ἡ διδασκαλία εἶναι διετής, τὸ δὲ θεωρητικὸν μέρος αὐτῆς ἀποτελοῦσι τὰ ἔξης μαθήματα· βοημικὴ καὶ γερμανικὴ γλῶσσα, σύνταξις ἐμπορικῶν ἐπιστολῶν, ἀριθμητικὴ, γεωμετρία, ἰχνογραφία, γεωργικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, γεωγραφία, ιστορία, φυσικὴ ιστορία, φυσικὴ, γεωργικὴ χημεία, γεωργικὴ μηχανολογία, γεωργικὴ βιομηχανολογία, γεωργία κυρίως εἰπεῖν, λιπαντικὴ, κηπευτικὴ, δασονομία, σηροχομία, μελισσοτροφία, κτηνοτροφία, διπλογραφία, κτηνιατρικὴ καὶ πεταλωτικὴ. Κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος διδάσκονται ίδίως τὰ μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ μαθήματα, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τὰ εἰδικὰ γεωργικά. Αἱ μὲν ἔξετάσεις γίνονται κατ' ἔτος, ἀποδεικτικὰ δὲ δίδονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἔτους. Οἱ μαθηταὶ πληρόνονται διὰ τὴν ἐκτελεσθεῖσαν προσωπικὴν ἔργασίαν. Διάρκεια τοῦ ἔτους ἀπὸ 1 Ὁκτωβρίου μέχρις 9 Σεπτεμβρίου.

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Chrudim τῆς Βοημίας.

Συντηρεῖται παρὰ τοῦ δημοσίου· διδάσκονται ἐν διετίᾳ καὶ ἐπὶ 4 ὥρας καθ' ἑκάστην π. μ. τὰ ἔξης θεωρητικὰ μαθήματα, γινομένης τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας μ. μ. A'. ἔτος· ἵερᾳ (1 ὥρ.), ἀγρονομία (2), περιγραφὴ γεωργικῶν ἔργαλείων (2), καλλιέργεια φυτῶν (1), κτηνοτροφία (5), καταστροφὴ βλαβερῶν ζώων (1), διπλογραφία (1), ἀσκήσεις τῆς διμιλουμένης γλώσσης (2), ἀριθμητικὴ (2), φυσικὴ (3), ἰχνογραφία (2). B'. ἔτος· ἵερᾳ (1), ἀγρονομία (3), καλλιέργεια φυτῶν (2), κτηνοτροφία (2), μελισσοτροφία καὶ σηροχομία (2), θεωρία διευθύνσεως κτημάτων (1), κηπευτικὴ (1), πετρογραφία (1), βοτανικὴ (2), γλωσσικὴ ἀσκήσεις (2), δασονομία (1), κτηνιατρικὴ (2), καταμετρήσεις ἀγρῶν (2), ἀρχιτεκτονικὴ (1), ἰχνογραφία (2), δημοτικοὶ νόμοι (1).

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Kaaden τῆς Βοημίας,

συντηρούμενον ὑπὸ τῆς διοικήσεως πόλεως. Α'. ἔτος ἐδαφολογία, περιγραφὴ τῶν γεωργικῶν ἔργων, καλλιέργεια τῆς γῆς, φυτολογία καὶ λιπαντικὴ, καλλιέργεια πεδιάδων καὶ τοῦ λυκίσκου, διπλοφόρων δένδρων, μελισσῶν καὶ μεταξοσκωλήχων. Εἶτα δὲ ιερὰ, γερμανικὴ γλῶσσα, ἀριθμητικὴ, φυσικὴ ιστορία, γεωργικὴ χημεία, γεωγραφία τῆς Αὐστρίας, ιστορία καὶ ἴγνογραφία.

Β'. ἔτος καλλιέργεια ἀγρῶν καὶ θεωρία αὐτῆς, κτηνοτροφία, καλλιέργεια χρησίμων δένδρων, γεωργικὴ λογιστικὴ, γερμανικὴ γλῶσσα, ἀριθμητικὴ, γεωργικὴ χημεία, φυσικὴ, εύρωπαικὴ γεωγραφία, κτηνιατρικὴ, καταμετρήσεις ἀγρῶν, ἀρχιτεκτονικὴ, ίχνογραφία, δημοτικοὶ νόμοι καὶ διατάξεις περὶ ἔργων. Καὶ ἐνταῦθα ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία ἀπασχολεῖ 4 ὥρας τοὺς μαθητὰς, οἵτινες πληρόνονται ὠσαύτως δι' ἐκτελεσθείσας ἔργασίας ἐν τῷ προτύπῳ ἀγροκηπίῳ καὶ τοῖς κτήμασι τοῦ σχολείου.

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Prerau τῆς Μοραβίας.

Αὕτη συντηρεῖται ὑπὸ τοῦ γεωργικοῦ συλλόγου τῆς Olmütz καὶ τοῦ δημοσίου.

Α'. ἔτος ιερὰ [1], ἀγρονομία [5], κτηνοτροφία [3], φυσικὴ [1], χημεία [1], βοτανικὴ [1], δρυκτολογία καὶ γεωλογία [2], κηπευτικὴ [1], γεωγραφία [2], ἀριθμητικὴ [2], γεωμετρία [1], γλωσσικαὶ ἀσκήσεις [3], γεωργικὴ λογιστικὴ [1].

Β'. ἔτος ιερὰ [1], ἀγρονομία [5], κερασφόρων ζῶν [3], φυσικὴ [1], γεωργικὴ χημεία [2], βοτανικὴ καὶ ἐκδρομαὶ [4], μελισσοκομία καὶ σηροκομία [2], ἀριθμητικὴ [1], γεωμετρία [1], πρακτικὴ γεωμετρία [3], γεωγραφία [2], γλωσσικαὶ ἀσκήσεις [3], διπλογραφία [1].

Συντήρησις τῶν μαθητῶν μετὰ τῶν διδάκτρων φιορίνια 120 (δραχ. 300) κατ' ἔτος.

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Czernicbow τῆς Γαλικίας,

συντηρούμενον ὑπὸ τῆς γεωργικῆς ἑταίριας τῆς Κρακοβίας.

Α'. ἔτος ιερὰ [2], πολωνικὴ γλῶσσα [2], ἀριθμητικὴ [2], φυ-

σική [1], κτηνοτροφία [2], αγρονομία [3], κτηνιατρική [1], αρχιτεκτονική [1].

*B'. έτος· ιερὰ [2], γλῶσσα [2], ἀριθμητική [2], γεωμετρία [1], χημεία [2], κερασφόρα ζῶα [2], αγρονομία [3], κτηνιατρική [1], αρχιτεκτονική [1].*

*Γ'. έτος· ιερὰ [2], γλῶσσα [2], ἀριθμητική [2], γεωμετρία [1], φυσική [1], φυσική ιστορία [1], λιπαντική [3], ιπποτροφία [2], κτηνιατρική [1].*

*Δ'. έτος· ιερὰ [2], γλῶσσα [2], ἀριθμητική [1], γεωμετρία [1], φυσική ιστορία [1], χωροστάθμησις διὰ τοῦ ὑδροστάτου [1], γεωργικὰ ἐργαλεῖα [2], διοίκησις κτημάτων [2], προβατοτροφία [2], κτηνιατρική [1].*

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τετραετίας οἱ φοιτηταὶ διερχοῦσι πρὸν ὑποβληθώσιν εἰς ἔξετάσεις, νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τι ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ὑποδεικνυόμενον κτῆμα. Σύνολον ἔξόδων διατροφῆς καὶ διδάκτρων 140 φιορ. (350 δρ.).

#### Γεωργικὸν σχολεῖον

τῇς ἐν Grossau τῇς κάτω Λόστριας ἀνωτέρας γεωργικῆς σχολῆς.

Ἡ σχολὴ αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ὡν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ περὶ οὖ πρόκειται γεωργικὸν σχολεῖον, δπερ διδάσκει εἰς υἱοὺς χωρικῶν ἐν τρισὶν ἔτεσιν τὰ τῶν μικροκτηματιῶν καὶ ἐνοικιαζῶν.

*Α'. έτος προκαταρκτικόν· γεωγραφία, ἐδαφολογία, λιπαντική, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἰχνογραφία, ἀριθμητική, καλλιγραφία, γερμανικὴ γλῶσσα.*

*Β'. έτος· καλλιέργεια φυτῶν, κτηνοτροφία, δπωροφόρα δένδρα, βοτανικὴ δασῶν, ἐμβολιασμὸς, φυσικὴ, χημεία, γεωμετρικὴ ἰχνογραφία, γεωργικὴ λογιστικὴ, γλωσσικὰ γυμνάσματα.*

*Γ'. έτος· γλωσσικὰ προφορικὰ καὶ γραπτὰ γυμνάσματα περὶ εἰδικῶν ἀντικειμένων, καλλιέργεια λύκισκου καὶ λαχάνων, τεχνητὴ ἰχθυοτροφία, δασονομία, χημεία, ἐπιπεδομετρία, πρακτικὴ γεωμετρία, γεωργικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, διπλογραφία.*

Μαθήματα μὴ ὑποχρεωτικὰ εἰσὶ γυμναστικὴ, φωνητικὴ μουσικὴ, γεωργικὴ στατιστικὴ, κατασκευὴ γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ

καλάθων· ύποχρεωτικαὶ δὲ εἰσὶν αἱ πρακτικαὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῆς σχολῆς καλλιέργειαι. Ἀριθμὸς φοιτητῶν 120, ἐξ ὧν 40 υπότροφοι· δίδακτρα δὲ καὶ τροφὴ φιορίνια 180 (δρ. 450).

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Jernharding τῆς Λύστρας.

Τοῦτο εἶναι σύμπλεγμα πολλῶν κτημάτων διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐνοικιαστοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς σχολῆς. Δίδακτρα καὶ τροφεῖα 150 φιορίνια· οἱ μαθῆται ἔκτελοῦσιν ὑπὲρ τοῦ διευθυντοῦ τὰς γεωργικὰς ἔργασίας, δστις καρποῦται τὸ εἰσόδημα καὶ πληρόνει ὡρισμένον ἐνοίκιον. Ἡ διδασκαλία διαρκεῖ δύο ἔτη καὶ περιλαμβάνει ἔκτὸς τοῦ πρακτικοῦ μέρους τὰ ἔξης ὑπὸ δύο διδασκάλων καὶ τοῦ διευθυντοῦ διδασκόμενα μαθήματα· γερμανικὴν γλῶσσαν, ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν, φυσικὴν ιστορίαν, φυσικὴν, χημείαν, ἐδαφολογίαν, λιπαντικὴν, βοτανικὴν, καλλιέργειαν φυτῶν, κτηνοτροφίαν, κτηνιατρικὴν, δασονομίαν, διπλογραφίαν.

Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Graz τῆς Στυρίας, συνδεδεμένον μετὰ τοῦ γεωργικοῦ Σταθμοῦ τῆς αὐτῆς πόλεως· ὑπάρχουσι δέκα υποτροφίαι σηροκομίας. Ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία περιορίζεται εἰς τὰ κυριώτερα μαθήματα, ἡ δὲ πλήρης γεωργικὴ διδασκαλία διαρκεῖ τρία ἔτη.

### β'. Εἰδικὰ γεωργικὰ σχολεῖα.

Ἀμπελουργικὸν σχολεῖον καὶ δενδροκομεῖον ἐν Klosterneuburg.

Σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶν ίδίως ἡ διδασκαλία τῆς καλλιέργειας ἀμπέλων καὶ δπωροφόρων δένδρων. Τὴν διεύθυνσιν ἔχει ὁ ἡγούμενος τοῦ δμωνύμου μοναστηρίου καὶ εἰδικός τις διευθυντὴς μετὰ τεσσάρων διδασκάλων. Ἡ διδασκαλία διαρκεῖ ἐπὶ δύο ἔτη καὶ εἶναι θεωρητικὴ καὶ πρακτική· ἡ μὲν πρώτη γίνεται κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ δύο καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπὶ τρεῖς ὥρας καθ' ἑκάστην, ἡ δὲ δευτέρα τὸ μὲν θέρος ἐπὶ δέκα ὥρας, τὸν δὲ χειμῶνα ἐπὶ 6—8 ὥρ. Ἐκπαιδεύονται 24 μαθῆται ἐσωτερικοὶ, πληρόνοντες ἑτησίως 100 φιορ. (250 δρ.) διὰ διατροφὴν καὶ δίδακτρα· τὰ δὲ δίδακτρα τῶν ἔξωτερικῶν μαθητῶν εἶναι 36 φιορ. κατ' ἔτος.

*γ'. Ἀντίτεραι γεωργικαὶ Σχολαὶ.*

Σχοπὸς τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων, ἄτινα πάντα συντηροῦται ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων, εἶναι ἡ παροχὴ γνώσεων εἰς τοὺς ἐπιθυμούμεντας νὰ ἀποκτήσωσιν ἀνωτέρων γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν, ὅπως ὡς κτηματίαι, ἐνοικιασταὶ ἢ ὑπάλληλοι μεγάλων κτημάτων ἢ καὶ τῶν σχετικῶν βιομηχανικῶν χλάδων δυνηθῶσι νὰ διευθύνωσιν αὐτὰ καὶ τὸ ὅπ' αὐτοὺς κατώτερον προσωπικόν. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν αἱ σχολαὶ τῶν πόλεων Teschen, Tabor, Grossau καὶ Dublany. Ἀπαιτεῖται ἡλικία 18 ἔτῶν, ὑγίεια, χρηστὰ ἥθη, πρακτικαὶ γνώσεις καὶ ἀποπεράτωσις κατωτέρου γυμνασίου ἢ κατωτέρου βιοτεχνικοῦ σχολείου ἢ τέλος ἢ εἰς τὰ μαθήματα τῶν σχολείων τούτων εἰσιτήριος ἔξετασις. Δικαίωμα ἐγγραφῆς φιορίνια 4, δίδακτρα φιορ. 60 κατ' ἔτος, οἱ δὲ μαθηταὶ εἰσιν οἰκότροφοι.

*A'. ἔτος·* περὶ καθήκοντος (1 ὥρ.), γερμανικὴ γλῶσσα (2), καλλιέργεια φυτῶν (2), κτηνοτροφία (1), ἔξήγησις γεωργικῶν ἐργασιῶν (1), ὀρυκτολογία καὶ γεωλογία (2), ζωολογία (1), βοτανική (1), φυσικὴ (κλιματολογία, μετεωρολογία, μηχανική) (3), χημεία (3), ἀριθμητικὴ καὶ ἀλγεβρα (4), γεωμετρία (4), δασονομία (1), κτηνιατρικὴ (2).

*B'. ἔτος·* περὶ καθήκοντος (1), γλῶσσα (2), εἰδικὴ καλλιέργεια φυτῶν (2), καλλιέργεια πεδιάδων (1), ὁδηγίαι κτηνοτροφίας (3), περὶ ἵππων (2), διοίκησις κτημάτων (4), ἔξήγησις γεωργικῶν ἐργασιῶν (2), χημικὴ τεχνογνωσία (2), πρακτικὴ γεωμετρία (1), δασονομία (1), καλλιέργεια ὀπωροφόρων δένδρων (2), ἀγρονομικὴ ἀρχιτεκτονικὴ (2), κτηνιατρικὴ (2), πεταλωτικὴ (1).

*C'. ἔτος·* πολιτικὴ οἰκονομία (2), ιστορία καὶ στατιστικὴ τῆς γεωργίας (1), ἐγκυριλοπαιδεία τῆς γεωργίας (1), ἐκτίμησις καὶ διοίκησις κτημάτων (6), γεωργικὴ ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρία (6), χημικὴ τεχνογνωσία (6), ἀγρονομικὴ νομολογία (2), διπλογραφία καὶ λογιστικὴ (6), χημικαὶ ἀσκήσεις (6).

Πάραρτήματα συνδεδυασμένα εἰσὶ, βοτανικὸς κῆπος, πρότυπον ἀγροκήπιον, πρότυπον δενδροκομεῖον, ἀμπελοί, λαχανόκηποι, λυ-

κισκοφυτεῖαι, μελισσοτροφεῖον, ἐπιστημονικὸν σηροχομεῖον, πλινθοποιεῖον καὶ ἔργοστάσιον ἀρδευτικῶν σωλήνων, βιβλιοθήκη, μουσεῖον, ἔργοστάσιον πρὸς κατασκευὴν μικρῶν μηχανῶν καὶ ἔργαλείων, χημεῖον.

<sup>ΠΕΡΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ</sup>

\*Ανωτέρα γεωργικὴ σχολὴ ἐν Grossau, δικιρουμένη, ὡς ἀνωτέρω ἔρρεοη, εἰς δύο τμῆματα, ὃν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ γεωργικὸν σχολεῖον, διευθύνεται παρὰ τοῦ ἴδιοκτήτου τοῦ κτήματος Grossau διδάσκοντος μετὰ 5 διδασκάλων. Οἱ μαθηταὶ τοῦ δευτέρου τμήματος πληρόνουσι 100 φιορίνια κατὰ τριμηνίαν διένδυμασίαν, τροφὴν, δίδακτρα καὶ χρῆσιν τοῦ χημείου· ἔξετάσεις γίνονται μετὰ τὸ τρίτον ἔτος.

*A'. ἔτος προκαταρκτικόν* γλωσσικὴ ἀσκήσεις ἐπὶ εἰδικῶν ἀντικειμένων, γεωγραφία, ἐδαφολογία, λιπαντικὴ, περιγραφὴ γεωργικῶν ἔργαλείων, φυσικὴ, δρυκτολογία, ἀνδργανὸς χημεία, γεωμετρία καὶ γεωμετρικὴ ἰχνογραφία, καλλιγραφία, θεματογραφία, γεωργικὴ ἀριθμητικὴ.

*B'. ἔτος* Καλλιέργεια φυτῶν, γενικὴ κτηνοτροφία, βοτανικὴ καὶ ζωολογία, δργανικὴ χημεία, καταμετρήσεις ἀγρῶν, γεωμετρικὴ ἰχνογραφία, στερεομετρία, καλλιέργεια δπωροφόρων δένδρων, βοτανικὴ δασῶν, ἐκθέσεις περὶ γεωργικῶν ἀντικειμένων, γεωργικὴ στατιστικὴ τῆς Αὐστρίας.

*C'. ἔτος* εἰδικὴ κτηνοτροφία, κτηνιατρικὴ, διοίκησις κτημάτων, γεωργικὴ τεχνογνωσία, ἐκτίμησις κτημάτων, καλλιέργεια λυχίσκου καὶ λαχανόκηποι, τεχνητὴ ἰχθυοτροφία, δασονομία, ἀγρονομικὴ διπλογραφία, ἀναλυτικὴ χημεία, μηχανικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, σχέδια, στατιστική· πρακτικὴ ἀσκήσεις καθ' ἄπασαν τὴν τριετίαν.

\*Ανωτέρα γεωργικὴ σχολὴ ἐν Dublany.

Αὕτη διευθύνεται ὑπὸ τῆς γεωργικῆς ἑταιρίας τῆς Γαλικίας. Διὰ κατοικίαν, φῶς καὶ θέρμανσιν κατ' ἔτος πληρώνονται φιορ. 50, διὰ τροφὴν δὲ κατ' ἔτος φιορ. 200.

*A'. ἔτος* ἀγρονομία, ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν ζώων, γενικὴ χημεία, μαθηματικὰ, φυσικὴ καὶ μετεωρολογία, δρυκτολογία καὶ (ΤΟΜ. Η').

γεωλογία, βοτανική, ιχνογραφία, πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἐν τῷ χημείῳ, ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ τῷ κτηνοτροφείῳ.

*B'.* ἔτος· οἰκονομία κτημάτων, ἀγρονομία, κτηνοτροφία, γεωργικὴ χημεία, φυσιολογία φυτῶν, κηπευτικὴ, ἐφηρμοσμένη μηχανικὴ, γεωμετρία καὶ καταχετρήσεις, ιχνογραφία, πρακτικαὶ ἀσκήσεις.

*C.* ἔτος· διοίκησις κτημάτων, ἀγρονομία, κτηνοτροφία, ἀναλυτικὴ χημεία, χημικὴ τεχνογνωσία (οἰνοπνευματοποιία, ζυθοποιία κτλ.), γεωργικὴ διπλογραφία, ἀρχιτεκτονικὴ, ἄρδευσις καὶ ἀποξήρανσις, δασονομία, κτηνιατρικὴ, πρακτικαὶ ἀσκήσεις.

*D'.* Ἀνώταται γεωργικαὶ Σχολαὶ ἡτοι Ἀκαδημίαι.

Σχοπὸς αὐτῶν ἐστὶν ὁ τῶν προηγουμένων σχολείων, ἀλλὰ τὸ μέτρον τῆς θεωρητικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀπαιτουμένης προπαιδεύσεως εἶναι ἀσυγχρίτως ἀνώτερον. Ἐνταῦθα ἀνήκει τὸ γεωργικὸν καὶ δασονομικὸν τμῆμα τοῦ Ἰωαννείου Πολυτεχνείου τῆς πόλεως Graz, ιδίως δικαὶη ἡ Γεωργικὴ Ἀκαδημία τῆς πόλεως Altenburg ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἥτις εἶναι δημόσιον ἐκπαιδευτήριον, διευθυνόμενον ὑπό τινος διευθυντοῦ μετὰ συλλόγου καθηγητῶν 8—10. Ἡ διδασκαλία παρέχεται διὰ παραδόσεων καὶ πρακτικῶν ἀσκήσεων εἰς δύο ἔτη, ὡς ἔξῆς·

*A'.* ἔτος· α'. ἔξαμηνα· μαθηματικὸν φροντιστήριον καὶ πρακτικὴ γεωμετρία (5), γεωμετρικὴ καὶ χωρομετρικὴ ιχνογραφία, γενικὴ μηχανικὴ καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φυσικὴν (3), δρυκτολογία καὶ γενικὴ χημεία (6), ἐδαφολογία καὶ κλιματολογία (3), ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν (2), ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν ζώων καὶ κτηνοτροφία (5), καλλιέργεια ἐρίων (1), κτηματολογία (1). β) ἔξαμηνα· πρακτικὴ γεωμετρία καὶ καταχετρήσεις (2), γεωργικὴ μηχανολογία (3), γεωργικὴ χημεία (3), ἀναλυτικαὶ χημικαὶ ἀσκήσεις, βοτανικὴ (3), ζωολογία (2), καλλιέργεια φυτῶν (5), κτηνοτροφία βιῶν καὶ προβάτων (4), κτηματολογία (1).

*B'.* ἔτος· α'. ἔξαμηνα· ἀναλυτικαὶ ἀσκήσεις τεχνικαὶ καὶ γεωργικαὶ, γεωργικὴ ἀρχιτεκτονικὴ (3), καλλιέργεια ἐμπορευσίμων

φυτῶν (2), ἀμπελουργία καὶ δενδροκομία (2), δασονομία (3), διοίκησις κτημάτων (3), διπλογραφία (2), γεωργική τεχνογνωσία (3), πολιτική οίκονομία (3). β' ἔξαμηνία ἀρχιτεκτονικαὶ ἀσκήσεις, καλλιέργεια λυκίσκου (2), δασονομία (2), ιπποτροφία (2), κατοικίδια ζῷα (2), κτηνιατρική (4), ἐκτίμησις γεωργική (2), ἀγρονομική τεχνογνωσία (3), στατιστική, γενικαὶ γνώσεις ἐκ τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (4).

"Αφθονα βοηθητικὰ μέσα, χημεῖα, μουσεῖα, πρακτικαὶ ἐργασίαι ἐπὶ ἑκτεταμένων δημοσίων κτημάτων.

Ἐγγράφονται νέοι δεκαεπταετεῖς, ὀμέμπτου διαγωγῆς, τῇ συναινέσει τῶν γονέων ἢ ἐπιτρόπων αὐτῶν, κεκτημένοι τὴν ἀναγκαίαν ἐπιστημονικὴν καὶ πρακτικὴν προπαίδειαν, οἷον κατέχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ βιοτεχνικοῦ σχολείου ἢ γεωργικῆς τινος σχολῆς, ἐν ἀνάγκῃ μετὰ εἰσιτήριον ἐξέτασιν, καὶ δυνάμενοι νὰ ἀποδεῖξωσιν, ὅτι ὑπηρέτησαν τούλαχιστον ἐπὶ ἐν ἕτος ὡς διευθυνταὶ ἢ ὑποδιευθυνταὶ γεωργικῶν κτημάτων· Ιδίως δὲ κατατάσσονται γεωργικοὶ ὑπάλληλοι ἢ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, ἐπιθυμοῦντες γεωπόνοι, ν' ἀναλάβωσι τὴν διεύθυνσιν μεγάλων γεωργικῶν κτημάτων.

Καθ' ἔξαμηνίαν ἐνεργοῦνται ἐξετάσεις, ἀποφοιτητήριον δὲ καὶ δίπλωμα δίδεται μόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς δλης σειρᾶς τῶν μαθημάτων. Τὰ δὲ δίδακτρά εἰσι διὰ μὲν τὰς πρώτας δύο ἔξαμηνίας φιορ. 42, διὰ δὲ τὰς δύο τελευταίας φιορ. 21.

## II. ΕΙΔΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΑΣΟΝΟΜΙΚΑ.

Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας, οἷον εἰς κατώτερα δασονομικὰ σχολεῖα, εἰς μεσαῖα καὶ εἰς ἀνώτερα ἢ τοι δασονομικὰς ἀκαδημίας.

### α'. Κατώτερα δασονομικὰ σχολεῖα.

Εἰς τὸ τοιοῦτο σχολεῖον τῆς Hinterbrühl, τὸ διατηρούμενον ὑπὸ τῆς ἀγρονομ. ἑταιρίας τῆς Βιέννης, ἐκπαιδεύονται οἱ ἐπιθυμοῦντες λάβωσι θέσιν ἐν τῷ ὑποδεεστέρῳ δασονομικῷ προσωπικῷ δασοφύλακες ἢ καὶ υἱοὶ χωρικῶν, καλούμενοι εἰς τὴν διεύθυνσιν μι-

κρῶν ιδιοχτήτων ἢ δημοτικῶν δασῶν. Τὴν διεύθυνσιν ἔχει ὁ δασονόμος τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ εἰς βοηθὸς, διαρκεῖ δὲ ἡ διδασ-  
σ αλία ἐπὶ ἐτοῖς καὶ περιλαμβάνει: δασονομικὴν, ἀριθμητικὴν  
καὶ πρακτικὴν γεωμετρίαν, βοτανικὴν, ζωολογίαν τῶν ἐπιβλαβῶν  
καὶ ὡφελίμων ζώων, τὰ τῆς θήρας καὶ καλλιεργείας τῶν δασῶν,  
τὴν ξυλοτομίαν καὶ γραπτὰς ἀσκήσεις. Διαιρεῖται δὲ οὕτως ἡ δι-  
δασκαλία, ὥστε πέντε ὥραι καθ' ἑκάστην νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν  
θεωρητικὴν καὶ διχτῶ εἰς τὰ ἐν τῷ δάσει πρακτικὰ μαθήματα.  
'Απαιτεῖται ηλικία τουλάχιστον 15 ἐτῶν, σωματικὴ ικανότης,  
ἐνδεικτικὸν ἐπιτυχοῦς ἐξετάσεως λαϊκοῦ ἢ γενικοῦ σχολείου καὶ  
εἰσιτήριος ἐξέτασις. Ἐκ τῶν 12 μαθητῶν οἱ μὲν 4 εἰσὶν ὑπότρο-  
φοι, οἱ δὲ 8 πληρόνουσι διὰ διδασκαλίαν καὶ διατροφὴν 250 φιορ.  
κατ' ἔτος καὶ 10 φιορ. διὰ τὰς ἐκδρομάς. Κατ' ἔτος γίνονται ἐξε-  
τάσεις ἐνώπιον εἰδικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς.

'Η δὲ δασονομικὴ διδασκαλία ἐν Στυρίᾳ γίνεται τῇ δαπάνῃ τοῦ  
δασονομικοῦ συλλόγου τοῦ Graz, δστις ἐνοικιάσας τὰ πλεῖστα δη-  
μόσια καὶ δημοτικὰ δάση τῆς Στυρίας πληρόνει εἰς τοὺς μαθη-  
τευομένους ἀνὰ 100 φιορ. κατ' ἔτος, χορηγῶν καὶ τὴν διατροφὴν  
καὶ κατοικίαν αὐτῶν. 'Η διδασκαλία διαρκεῖ ἐπὶ τρία ἔτη, μεθ' ἀ-  
δίδοται αὐτοῖς ἐνδεικτικὸν, δι' οὖ ἀποκτῶσι τὰ προσόντα ὑποδεε-  
στέρου δασονομικοῦ ὑπαλλήλου, συνιστάμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον  
εἰς τὴν ἀπόκτησιν πρακτικῶν δασονομικῶν γνώσεων.

### β'. Μεταία δασονομικὰ σχολεῖα.

Τοιαῦτα εἰσὶ δύο, τὸ τῆς Weisswasser καὶ τὸ ἐν Eulen-  
berg τῆς Μοραυίας. 'Αμφότερα εἰσὶν ιδιοσυντήρητα, σκοποῦσι δὲ  
τὴν μόρφωσιν ικανῶν δασονόμων καὶ κυνηγῶν καὶ διευθύνονται  
ὑπὸ τῶν συντηρούντων αὐτὰ ἐταιριῶν, ἐνδὲς διεύθυντοῦ καὶ τεσ-  
σάρων διδασκάλων. 'Η διδασκαλία εἶναι διετής.

Α'. ἔτος' ιστορία τῆς δασονομίας καὶ ἐγκυροπαιιδεία τῶν βοη-  
θητικῶν ἐπιστημῶν, ἀριθμητικὴ, ἀλγεβρὴ, θεωρητικὴ γεωμετρία,  
τριγωνομετρία, στερεομετρία, σχέδια ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γωρομε-  
τρικὰ, βοτανικὴ δασῶν, ζωολογία, θηρευτικὴ ζώων καὶ ἀνατομία,

φυσική καὶ γημεία, ἐδαφολογία, καλλιέργεια δασῶν, ἐκτίμησις αὐτῶν, λογιστική.

*B'. ἔτος πρακτικὴ γεωμετρία, δασονομικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, συέδια γεωμετρικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ, ἐκμετάλλευσις δασῶν καὶ δασονομικὴ τεχνογνωσία, θηρευτικὴ, φυσιολογία φυτῶν, λογιστικὴ, ἐκτίμησις δασῶν, δασικὴ καὶ κυνηγετικὴ νομολογία, πρακτικαὶ ἀσκήσεις καθ' ὅλον τὸ ἔτος.*

Ο ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Weisswasser εἶναι 40, ἐν Eullenberg 20· ἀπαντεῖται δὲ, ἵνα τις ἐγγραφῇ, ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ κατωτέρου γυμνασίου ἡ βιοτεχνικοῦ σχολείου, μονοετῆς ἔξασκησις ἐντὸς τινος δάσους, ἡλικίᾳ 17 ἔτῶν, ὡρίεια καὶ ηθικότης, ἔγκρισις τῶν γονέων καὶ ἑτησία πληρωμῇ 40 φιορινίων ως διδάκτρων.

( ἀκολουθεῖ )

*'Αθηναϊκὴ νεολαία καὶ βίος αὐτῆς ἐν τοῖς σχολείοις.*

*Λόγος ἀπαγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου*

ΔΡ. ΛΙΝΔΕΡ

( Συνέχ. ὥρα εἰς προηγ. τευχ. )

'Αλλ' ἀς ἐπισκεφθῶμεν τὴν διδασκαλίαν αὐτήν. 'Ο παῖς ἀρχεται εὐθὺς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως. Κατὰ πρῶτον μανθάνει τὰ σχήματα καὶ δύναματα τῶν γραμμάτων, καὶ πρὸς εὔκολίαν ὁ ἀλφάβητος παρέχεται αὐτῷ ἐν τριμέτρῳ, καὶ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ ἐκφωνεῖται μετὰ μέλους. 'Αφοῦ δὲ τοῦτο ἐκμάθῃ, ἐπεται ὁ συλλαβισμὸς, καὶ εἴτα αἱ λέξεις μεθ' ἀς τέλος αἱ προτάσεις. 'Η διδασκαλία βαίνει λίαν βραδέως, ὁ διδάσκαλος ἐδίδασκε τοὺς παῖδας νὰ ἀναγινώσκωσιν εὐκρινῶς, νὰ διακρίνωσι τὰ μακρὰ καὶ βραχεῖα, τὴν ἄρσιν καὶ θέσιν, τὸν ρυθμὸν καὶ ἀσκεῖ τούτους εἰς πάντα ταῦτα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν ἐκφώνησιν δυσκόλων λέξεων.

'Ενταῦθα τὴν τίθεται τὸ θεμέλιον τῆς μελλούσης ἐνεργείας τοῦ

πολίτου, ώς φήτορος ἐν τῇ ἔκκλησίᾳ. Ἐλλ' ἔχει ἐν τοῖς ἀκροταῖς του εὑρίσκει τοὺς δεινοὺς κριτὰς, ὥστε ἐσφαλμένος τονισμὸς, μὴ δρθῆ ἀπόχρωσις ἀρκεῖ νὰ προχαλέσῃ ἀφειδῶς τὸν γενικὸν γέλωτα.

Ἐν γένει δὲ μετεγειρίζοντο στίχους εἰς τὰ πρῶτα ἀναγνώσματα· διότι τὰ ἐν μέτρῳ πεποιημένα ἔπη ἐνεχάρασσον καλλίτερον εἰς τὴν μνήμην τὸ ἀναγνωσθὲν, καὶ διὰ τούτου διευκόλυνον τὸ ἔργον. Τεμάχια ἐκ τοῦ Ὁμήρου ἀποτελοῦσι τὸ ἀναγνωσματάριον, τὸ γενικῶς ἐν χρήσει ὅν, καὶ ἐπειδὴ ταῦτα δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ἐν τοῖς σχολείοις παιδεύσεως ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ μαθητὴς, ἀπετέλουν ἀληθῶς τὴν βάσιν καὶ τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς μορφώσεως καὶ παρεῖχον εἰς τὸν Ἀθηναῖον τὴν γνῶσιν τῆς λαμπρότατης αὐτοῦ ἐθνικῆς ποιήσεως, ἐφ' ἧς καὶ ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων ἥδη τοῦ Γυμνασίου θὰ καθίστατο οὗτος ἐπίφθονος.

Ἀφοῦ δὲ παῖς ἐκμάθη τὴν ἀνάγνωσιν, πρέπει νὰ διδαχθῇ καὶ τὴν γραφήν.

Ο διδάσκαλος ἄγει γραμμὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἐπ' αὐτῶν γράφει γράμματά τινα, εἴτα λαμβάνει τὴν χεῖρα τοῦ παιδὸς καὶ τὸ παιδαγωγεῖ εἰς τὴν γραφήν. Ἀφοῦ πληρωθῇ ὁ χῶρος τοῦ πίνακος, ἀναστρέφει τὸ γραφεῖον, καὶ ἐξαλείφει διὰ τοῦ πλατέος ἀκρου τὸν κηρὸν, καὶ ἡ ἀσκησὶς ἀρχεται ἐκ νέου. Ἐκ τῶν γραμμάτων μεταβαίνει εἰς συνεχῆ παραδείγματα· δὲ παῖς γράφει τινὰς λέξεις, εἴτα ὅλοκλήρους προτάσεις, καὶ ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στίχους ἐκ τοῦ Ὁμήρου. Ἀφοῦ δὲ καταστῇ ἰκανὸς εἰς τὸ γράφειν διὰ τοῦ γραφείου ἢ στύλου ἐπὶ τοῦ πίνακος, μανθάνει τότε νὰ γράψῃ ἐπὶ παπύρου ἢ περγαμηνῆς διὰ τοῦ καλάμου χρώμενος τῇ μελάνῃ, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὅλη αὕτη δὲν ἥτο εὔωνος, συνήθως ἥσκετο μόνον ἐπὶ τοῦ ὅπισθεν μέρους γεγραμμένου ἥδη παπύρου. Ἐλλ' ἐν γένει ἡ πρὸς γραφὴν διδάσκαλία δὲν προέβαινε πολὺ, ἥρχετο μόνον εἰς τὸ ποιεῖν ἰκανοὺς τοὺς παῖδας δπως γράφωσιν εὐαναγνώστως. Εἰς τὴν ταχυγραφίαν καὶ καλλιγραφίαν ὀλίγην ἀπέδιδον ἀξίαν, βραδύτερον δὲ εἶχον πρὸς τοῦτο δούλους καλῶς εἰς τὸ γράφειν ἐξηγημένους, εἰς οὓς ὑπηγόρευον τὰ γεγραμμένα.

Η ἀριθμητική ἐδιδάσκετο πρακτικῶς. Ὁπως δὲ αἰσθητοὶ γίγνωνται οἱ ἀφηρημένοι ἀριθμοὶ, ὁ Πλάτων συμβουλεύει νὰ λαμβάνωνται ἀντικείμενα ἐκ τοῦ πρακτικοῦ βίου, μῆλα, κάρυα, στέφανοι, ἵτι δὲ μᾶλλον τὸ φυσικώτερον αἰσθητὸν μέσον δάκτυλοι. Μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 10 ἡδύνατό τις πολὺ καλῶς νὰ ἀριθμήσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μείζονας ἀριθμοὺς ἔχρησιμοποίουν ἐπίσης τούτους. Ὡστε οὐγὶ μόνον ἐν ἀλλὰ καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν παρίστων κάμπτοντες τοὺς δάκτυλους καὶ ποιοῦντες οὕτω διαφόρους ἀριθμῶν συνδυασμοὺς προβαίνοντες οὕτω καὶ μέχρι τῶν 10,000. Άσφαλέστερον καὶ βεβαιότερον σύστημα τοῦ λογίζεσθαι ἥτο διὰ λιθιδίων, ὅτινα ἔθετον ἐπὶ ξυλίνου, λιθίνου ἢ μεταλίνου ἄβακος. Ο ἄβαξ ἢ ὁ ἀριθμητικὸς πίναξ εύρεθη ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἐκαλεῖτο Πυθαγόρειος, ἔχρησιμοποιεῖτο δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἡλικιωμένων ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Σκοπὸς τῆς ἀριθμητικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ λαοῦ ἦτο μόνον ἡ ἴχανότης ἐν τῷ προστιθέναι, ἀφαιρεῖν, πολυπλασιάζειν καὶ διαιρεῖν ἀριθμούς.

Η ἐπὶ τὰς πρώτας βάσεις τῆς γνώσεως περιωρισμένη αὕτη διδασκαλία, ἦτις ἀλλως ἦτο χρήσιμος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, δὲν ἐπεξετείνετο καὶ περαιτέρω ίδίως εἰς τὰς ἀπόρους οἰκογενείας. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου παρεῖχον ἐνταῦθα τέρμα τοῦ σχολικοῦ βίου. Άλλ' ὁ εὔπορώτερος πολίτης, ὁ θέλων νὰ δώσῃ ἀνωτέραν παίδευσιν εἰς τοὺς παῖδας του, ἀπέστελλεν αὐτοὺς εἰς τοὺς Γραμματιστάς.

Ο Γραμματιστὴς ἀπήλαυεν ἀνωτέρας ὑπολήψεως ἢ ὁ γραμματοδιδάσκαλος, ἦδύνατο τετράκις μείζονα δίδακτρα νὰ λαμβάνῃ, ἦτο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρώην δοῦλος, δστις παρὰ πλουσίῳ ἀνδρὶ ὡς οἰκοδιδάσκαλος ὑπηρετήσας ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν ἐλευθερίαν του. Συμφώνως πρὸς τὸν ἀνώτερον τῆς παιδεύσεως σκοπὸν εἶναι εὐπρεπέστερα καὶ τὰ σχολεῖα τῶν γραμματικῶν, κείμενα εἰς τὰ ἐνδότερα οἰκίας τινὸς, κεχωρισμένα τοῦ θορύβου καὶ τῆς τύρης τῶν δδῶν. Τὰ ἐδώλια ἦσαν κλιμακιδὸν, ὁ δὲ διδάσκαλος ἐκάθητο ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου, δθεν ἀξιοπρεπῶς ἔξασκετ τὸ ἔργον του. Οι τοῦχοι κοσμοῦνται διὰ διαφόρων διδακτικῶν ὅργάνων. Ἐνταῦθα

εύρισκονται ἀνηρτημένοι βιβλίων κύλινδροι, μὲ λευκὸν ἀληλιμμένοι πίνακες, μουσικὰ ὅργανα, χρονολογκοὶ πίνακες, εἰκόνες παριστῶσαι σκηνὰς ἐκ τῶν ποιητῶν, ιδίως ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, καὶ εἰς τὰς γωνίας τοῦ δωματίου ἵσταντο φιάλαι περιέχουσαι ποτὸν πρὸς ἀναψυχήν.

Σκοπὸς τοῦ Γραμματικοῦ εἶναι νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητάς του εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἔθνικῶν συγγραφέων καὶ ιδίως τῶν ποιητῶν, νὰ ἀσκήσῃ δι’ αὐτῶν τὸν νοῦν, νὰ μορφώσῃ τὴν καρδίαν, νὰ ἔξεγείρῃ τὸ ἔθνικὸν αἰσθημα, καὶ νὰ διεγείρῃ τὴν ὄρμὴν πρὸς μεγάλας καὶ εὐγενεῖς πράξεις. Τὰ μάλιστα δὲ κατάλληλα πρὸς τοῦτο ἡσαν τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, ἀτινα ἡσαν τρόπον τινὰ ἡ τοῦ κόσμου Βίβλος· διότι ὁ Ὁμηρος ἔθεωρεῖτο ως τὸ βιβλίον πάσης ἀνθρωπίνης σοφίας. Ἐξ αὐτοῦ ἐμάνθανεν ἡ νεότης τοὺς θεοὺς καὶ τὰς παραδόσεις περὶ τῶν ἡρώων τοῦ παρελθόντος, ἐν αὐτῇ τῇ βίβλῳ ἔβλεπε δαψιλῆ ἀνθρώπων βίου ἀναπτυσσόμενον μετὰ τῶν ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων, μετὰ ἡρωϊκῶν πράξεων καὶ θαυμασίων τυχῶν, μετὰ τῶν τρυφερωτάτων αἰσθημάτων τῆς ἀγάπης καὶ πίστεως καὶ μετὰ τῶν χειρίστων παθῶν· ἐν αὐτῇ ἐνεκατοπτρίζετο ἡ εἰκὼν σύμπαντος τοῦ βίου τῶν προγόνων του· καὶ ἐπειδὴ πάντα ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν τῷ καθαρῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας, οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἥδυνατο οὗτος νὰ ἀγεύρῃ λαμπρότερα παραδείγματα πρὸς μίμησιν καὶ ἀποτροπήν. Τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου ἡσαν ἡ ἀρίστη εἰσαγωγὴ εἰς τὸ νὰ γείνῃ τις ίχανὸς καὶ χρηστὸς πολίτης, καὶ ἐν τοῖς σχολείοις ἀνεγινώσκοντο καὶ ἡρμηνεύοντο οὐχὶ τόσον πρὸς τέρψιν τῶν παίδων, δσον πρὸς ἀγωγὴν, εἰς τὸ νὰ ἐνθουσιάσωσι τούτους ὑπὲρ τῶν μεγάλων καὶ ἔξοχῶν ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους των, καὶ νὰ διεγείρωσι ζωηρὸν τὸ ἔθνικὸν αἰσθημα. Ἐπειδὴ δὲ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἡ τυπογραφία, δύσκολος δὲ ἦτο ἡ εἰς πολλὰ ἀντίτυπα ἀντιγραφὴ, οἱ παῖδες δὲν εἶχον πάντες βιβλίον, ἀλλ’ ὁ γραμματικὸς ἀνεγίνωσκε τοὺς στίχους, οἱ δὲ παῖδες ἀκροώμενοι ἀπεστήθιζον αὐτούς. Ὁθεν καὶ πολλοὶ Ἑλληνες καὶ ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ ἐγίνωσκον ἀπὸ στήθους πᾶσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μετέβαινον εἰς ἄλλους ποιητὰς καὶ ιδίως εἰς ἐκείνους, οἵτινες, ως

δ Ἡσίοδος, Σόλων, Θέογνις, διὰ ἡθικῶν γνωμικῶν ἦσαν ἀξιοσύ-  
στατοι καὶ προσφορώτατοι εἰς τὸ νῦν ἐπιδράσωσιν επει τὸ Κνευμα  
καὶ τὴν ψυχὴν τῆς νεολαίας καὶ νὺν μορφώσωσι τὸ αἰσθημα. Μέγας  
λοιπὸν καὶ ποικίλος ἀριθμὸς ἡτο ποιημάτων, ἀτινα οἱ παιδες συ-  
νεκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν ὡς θησαυρὸν ἐν τῷ βίῳ ἐκ τοῦ σχολείου.  
Αἱ ἀναγνώσεις αὗται τῶν ποιητῶν συνοδεύονται ὑπὸ ποικίλων  
γραμματικῶν καὶ γλωσσικῶν γνώσεων, ἀλλὰ τῆς ἐρμηνείας κέν-  
τρον ἡτο τὸ Ιστορικὸν μέρος. Απήτουν γνῶσιν τῆς προσωπικό-  
τητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς θέσεώς του ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἐντελῇ  
ἔξήγησιν πάντων, δσα εὔρισκον ἐν τῷ ἀναγνωσθέντι, ἀκριβῇ γνῶ-  
σιν τῶν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πραγματευομένων μύθων καὶ αἰσθητι-  
κὴν χρίσιν τῶν ποιητικῶν καλλονῶν. Ή κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον  
διδασκαλία προεχώρει εἰς πάντα τὰ εἰδη τῆς γνώσεως ἐπὶ τοσοῦ-  
τον, ὥστε διεπραγματεύετο ίδιαιτέρως καὶ τὸ καλούμενον πραγ-  
ματικὸν τῆς διδασκαλίας μέρος. Το ἐν τῷ παρόντι τόσον πολὺ<sup>ΕΠΟΧΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ Ε.Π.Π.</sup>  
ἀπασχολούν. Ζήτημα τῆς σύγκεντρωσέως τῆς διδασκαλίας ἐλύθη  
ἀπλούστατα καὶ φυσικώτατα τότε, καθ' δσον μάλιστα ἡ διδα-  
σκαλία ξένων γλωσσῶν δὲν περιελαμβάνετο τότε ἐν τῇ περιοχῇ  
τοῦ σχολείου. Οἱ ξένοι λαοὶ ἦσαν τοῖς "Ἐλλησι βάρβαροι, οἵτινες  
κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μόρφωσιν πολὺ ὑπελείποντο τοῦ  
εὐγενοῦς Ἐλληνισμοῦ, καὶ ἔνεκα τούτου οὐδὲν ἡδύναντο νὰ συ-  
νεισφέρωσιν εἰς τὴν παίδευσιν τῶν νέων. Τούναντίον περὶ πολλοῦ  
ἐποιοῦντο τὴν καλὴν καὶ ἀκριβῇ ἀπαγγελίαν τῶν ποιητῶν, καὶ  
ἔξήγειρον τὴν πρὸς τοῦτο φιλοτιμίαν τῶν μαθητῶν διὰ μηνιαίων  
διαγωνισμῶν.

( ἔπειται τὸ τέλος )

ΕΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ.

## ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ.

Ο Έλληνικὸς Διδασκαλικὸς Σύλλογος θρηνεῖ καὶ πάλιν τὴν ἀπώλειαν χρηστοῦ καὶ φιλοπόνου ἑταίρου τοῦ μακαρίτου Ν. Ζενευράκη. Ἀυτὴ πάσῃς ἄλλης νεκρολογίας καταχωρίζομεν ἐνταῦθα τὰς ὄλιγας βιογραφικὰς εἰδήσεις φίλου τοῦ μεταστάντος πρὸς γνῶσιν τῶν ἑταίρων :

Οἱ γονεῖς τοῦ μακαρίτου Νικολάου Ζενευράκη, μόλις διαφυγόντες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. τὴν μάχαιραν τῶν τυράννων ἐν Κυδωνίαις τῆς Κρήτης (τῇ πατρίδι αὐτῶν), κατώρθωσαν, ἀπὸ ὅρους εἰς ὅρος περιφερόμενοι γυμνόποδες καὶ πειναλέοι, νὰ φθάσωσιν εἰς Ἀγίαν Ραμέλην τῶν Σφακίων καὶ διαβῶσι ἔκειθεν εἰς Μῆλον, ὅπου καὶ ἐγέννησαν αὐτὸν κατὰ τὸ 1829. ἔτος. Ἐπειτα ἀναχωρήσαντες ἔκειθεν μετέβησαν εἰς Σύρον, ἐκ Σύρου δὲ μετ' ὄλιγον ἀπῆλθον εἰς Ναύπλιον, ἔδραν τότε τῆς Κυθερήσεως. Ἀφιχθέντος τοῦ βασιλέως "Οθωνος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου καὶ ὥρισθείσης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρωτευούσης, ἦλθεν ὁ μακαρίτης ἐνταῦθα μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν τοῖς δημοσίοις ἐκπαιδευτηρίοις, λαβὼν ὑπὸ τῆς φιλοστοργοτάτης μητρός του ἀγωγὴν λίαν ἐπιμελημένην.

Μετὰ τὰς σπουδὰς του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κατὰ τὸ 1848. ἐξέδωκε μετὰ σχολίων τὰ περὶ τῆς συγωμοσίας τοῦ *Katulira* ιστορήματα τοῦ Σαλουστίου, καὶ μετ' οὐ πολὺ, ὑπουργοῦντος τοῦ ἀξιοτίμου Δημητρίου Καλλιφορνᾶ, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐλληνοδιδάσκαλος ἐν τῇ σχολῇ τῆς "Υδρας· ἔκειθεν δ' ἀκολούθως μετετέθη εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ ἐλληνικὴν σχολὴν, καὶ ἐξ αὐτῆς μετετέθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐλληνικὸν σχολεῖον τῆς Νοτίου πλευρᾶς. Κατὰ δὲ τὸ 1853. ἔτος, χορηγηθείσης εἰς αὐτὸν κατ'

αίτησήν του διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἀρέστου ἀδείας ἀπουσίας εἰς τὸ ἔξωτερικὸν, καὶ ἐκφρασθείσης τῆς εὐαρεστείας τοῦ ὑπουργείου δι' οὗ ἔδειξεν ικανότητα καὶ ζῆλον πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον, ὃσον διετέλεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως, ἀπῆλθεν εἰς Τεργέστην προσκληθείσης καὶ ἔδιδαξεν ἐν τῇ ἐκεῖθι σχολῇ τῶν ὁμογενῶν Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικά μέχρι τοῦ 1859. ἔτους, ὅτε παραιτηθείς ἐπανέκαμψεν ἐνταῦθα καὶ ἔξεδωκε πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων τὸν Ἰππόλυτον τοῦ Εύριπίδου μετὰ σχολίων· εἶτα δὲ ἀπελθὼν εἰς Ἰταλίαν καὶ περιηγηθείς διαφόρους αὐτῆς πόλεις ἐπὶ ἐν ἔτος, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔξεδωκεν εἰς φῶς τῷ 1862. τὴν Μήδειαν τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ὡσαύτως μετὰ σχολίων· κατὰ δὲ τὸ 1875. ἔξεδοτο τοὺς Βίους τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ἐπίστης μετὰ σχολίων, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ διατριβὴν τινα τῷ 1878. περὶ ἀδασαρίστου παραδοχῆς γνωμῶν ἀλλογρίων, καὶ δὲν ἐπαυεν ἀσχολούμενος εἰς διαφόρους φιλολογικὰς μελέτας. Κατὰ τὸ 1880. διωρίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διδάσκαλος τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἰς ὅλα τὰ ἐν Ἀθήναις ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀκολούθως δὲ διωρίσθη εἰς ἐν τῶν ἐν τῷ Βαρβάκειῳ Λυκείῳ ἑλληνικῶν σχολείων διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ τελευταῖον τῷ 1884. ἔξεδωκε Λατινικὸν ἀγαγγωσματάριον κατὰ τὸ περὶ τῶν διδαχτέων μαθημάτων πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου.

Νυμφευθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1870. τὴν κόρην τοῦ εὐπατρίδου Ἀθηναίου Θωμᾶ Βρυζάκη κυρίαν Ἀριστέαν, ἐγέννησε ἐν μόνον τέκνον θῆλυ, τὴν μικράν Ἐλένην, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπέζησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν, ὡς ἐγκαρδίως ἐπόθει, τὴν ἐμπρέπουσαν ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἄγαπῶν τοὺς πάντας καὶ παρὰ πάντων ἀγαπώμενος διὰ τὸν προσηνῆτρόπον του, ἀπεβίωσεν ἐκ περιπνευμονίας τῇ 17. Φεβρουαρίου ἐνεστῶτος ἔτους, καταλιπὼν ἀφατον λύπην εἰς πάντας τοὺς συγγενεῖς τε καὶ φίλους καὶ τοὺς γνωρίμους.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

G. HORATIUS FLACCUS.

Oden und Epoden

erklärt

von

ADOLF KIESSLING.

Berlin.

Weidmannsche Buchhandlung.

1884.

Ἐν τῇ ἑκδόσει ταύτῃ ὁ κ. Kiessling προτάσσει μακρὰν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς μετρικῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς θεωρίας, ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν σύστασιν τῶν μέτρων παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἴδιας τοῦ Ὁρατίου, εἰτα δὲ μεταβαίνει εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος, ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῶν διαφόρων μέτρων, οἵς ὁ ποιητὴς ἐν ταῖς ποιήσεσι του ἔχρησατο.

Πρὸ ἑκάστης τῶν ώδῶν ὁ ἑκδότης προτάσσει μικρὰν, ἀλλὰ σαφῆ περιληψὺν τοῦ περιεχομένου, εἶτα τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτῆς, διὰ πλουσιωτάτων δὲ σημειώσεων διαλευκάνει τὸ κείμενον.

Ἡ ἑκδοσίς αὗτη τοῦ κ. Kiessling εἶναι μία τῶν ἀρίστων ἑκδόσεων τοῦ Ῥωμαίου ποιητοῦ, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς καλὰς ἴδιας τοῦ ἑκδότου θεωρίας καὶ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐλέγχουσι καὶ μελέτην τοῦ ποιητοῦ ἀκριβῆ καὶ ὀξύνοιαν μεγίστην.

Ἄξιοσύστατος εἶναι ἐπίσης ἡ ἑκδοσίς αὗτη, διότι ὁ ἑκδότης παρατίθησι καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πηγὰς, ἃς ὁ ποιητὴς ὑπόδειγμα ἔχων ἐποίησε τὰς ώδάς του.

Ε. Γ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ  
ΕΡΤΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ  
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε. ΠΑΠΑΖΩΝΟΣ

## ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ.

## ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΔ'.

Θεῖός τις ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς περιουσίας τῶν ὑπὸ τὴν κηδεμονείαν αὐτοῦ δικαιελούντων ἀνεψιῶν του, ἀπήντησεν οὗτως· « διπλασιαζομένη ἡ περιουσία του Πλάτωνος, ἀποτελεῖ τὸ 1/2 τῆς του Σωκράτους περιουσίας· ἡ του Πλάτωνος δὲ περιουσία εἶναι ἵση μὲ τὴν διαφορὰν, τὴν μεταξὺ τῆς περιουσίας του Εενοφῶντος καὶ τῆς του Σωκράτους ὑπάρχουσαν. Καὶ τῶν τριῶν δὲ δμοῦ ἀνεψιῶν μου ἡ περιουσία ἰσοῦται πρὸς 1/10 μυριάδος λίρων στερλινῶν. »

Ἐρώτ. Ποίαν περιουσίαν εἶχεν ἔκαστος τῶν ρήθεντων ἀνεψιῶν εἰς δραχμὰς, λογιζομένης ἔκαστης λίρας πρὸς 25 φράγκα, τοῦ δὲ φράγκου πρὸς δραχ. 1 καὶ 1/5 τῆς δραχμῆς;

## ΚΕ'.

Εἰς κεφάλαιόν τι πενταλίρων τουρκικῶν, ἐὰν προστεθῶσι 12 ἔτι πεντάλιρα καὶ ἀφαιρεθῶσιν 21, πολλαπλασιασθῆ ὅτι τὸ ὑπόλοιπον  $\times 24$  καὶ τὸ εὑρεθησόμενον τελικὸν γινόμενον διαιρεθῆ : 9, θὰ προκύψῃ πηλίκον 192. — Ἐρώτ. Ἐκ πόσων πενταλίρων συνίσταται τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον;

## ΚΖ'.

Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος ἀγροῦ τινος, συνισταμένου ἐκ 36 στρεμμάτων, ἀφοῦ τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶναι 90 πήγεις;

## ΚΖ'.

Πῶς δύναται τις ν' ἀναγάγῃ εἰς Ὀλυμπιάδας οιονδήποτε μετὰ Χριστὸν ἔτος;

## ΚΗ'.

Τίνα σημασίαν ἔχει ἀριθμητικῶς τὸ σημεῖον τῆς παρενθέσεως;

— Πῶς καλοῦνται καὶ τί σημαίνουσιν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ ἐν γένει τὰ ἔξης σημεῖα [ ] ;

Σημ. Τῷ α'. λύσοντι δοθήσεται δεκάδραχμον τραπεζ. γραμμάτιον ἐκ τοῦ « Νικοδημείου διαγωνισμάτος. »

N. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

*Αύσις τοῦ KA'. προβ. λήματος.*

Ο 128 καὶ ο 32.

KB'.

Διὰ 22 μῆνας καὶ 20 ἡμέρας.

KΓ'.

Συμπληρῶν τις τὸ ὅλον τῶν τετραγώνων ὡς κατωτέρω καὶ προσθέτων ὄριζοντίως, καθέτως καὶ διαγωνίως τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀριθμούς, εύρισκει δωδεκάκις τὸ ἄθροισμα 195.

24	15	69	12	75	} 195
42	45	60	30	18	
54	63	3	66	9	
27	39	57	51	21	
48	33	6	36	72	
195		195		195	

Ἐπαγόρθωσις ἡμαρτημέρων ἐν τῇ « Περὶ λέξεως τοῦ Σοφοκλέους » διατριβῇ τοῦ κ. N. Πετρῆ, ἥτις κατεχωρίσθη ἐν τεύχει E'. καὶ Σ'. τοῦ « Πλάτωνος » ἀνάγνωθι :

Ἐν σελ. 171 σ. 24 ἐνταῦθα ἀντὶ ἐντεῦθ'. — ἐν σελ. 174 σ. 1 Schneiderin ἀντὶ Schneiderin. — ἐν τῇ αὐτῇ σελ. καὶ τῷ αὐτῷ σ. (= μόρον ἀντὶ (— μόγον. — ἐν σελ. 179 σ. 12 θέλομεν ἔξετάσῃ ἀντὶ θέλομεν ἔξετάσει.